

OSLOMET

VELFERDSFORSKNINGSINSTITUTTET NOVA

Seksuelle krenkelseser og hjelpsøking blant utsatte med innvandrerbakgrunn

En undersøkelse av erfaringer i hjelpeapparatet og politiet

MARGUNN BJØRNHOLT, ANJA BREDAL & NORA STARHEIM RUUD

OSLO METROPOLITAN UNIVERSITY
STORBYUNIVERSITETET

NASJONALT KUNNSKAPSSENTER
OM VOLD OG TRAUMATISK STRESS

Seksuelle krenkelser og hjelpsøking blant utsatte med innvandrerbakgrunn

**En undersøkelse av erfaringer i hjelpeapparatet
og politiet**

MARGUNN BJØRNHOLT, ANJA BREDAL
OG NORA STARHEIM RUUD

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Rapport 11/2021

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et institutt på Senter for velferds- og arbeidslivsforskning på OsloMet – storbyuniversitetet.

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferdssamfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
OsloMet – storbyuniversitetet 2021

ISBN (trykt utgave)
ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-792-0

ISSN 1893-9503 (online)

Illustrasjonsfoto: © colourbox.no
Desktop: Hussein Monfared
Trykk: Byråservice

Henvendelser om publikasjoner kan rettes til:

NOVA, OsloMet
Stensberggata 26 · Postboks 4, St. Olavs plass, 0130 Oslo
Telefon: 67 23 50 00

Nettadresse: www.oslomet.no/om/nova

Forord

Denne rapporten presenterer funn fra en undersøkelse om seksuelle krenkelser og hjelpsøking i innvandrerbefolkningen. Rapporten bygger på et forskningsprosjekt gjennomført av Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet – storbyuniversitetet i samarbeid med Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS). Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDI) har vært oppdragsgiver. Bakgrunnen for studien er et behov for kunnskap om utsatte for seksuelle krenkelser med innvandrerbakgrunn, basert på en antakelse om at disse i mindre grad anmelder og oppsøker hjelp. Målet med studien er å undersøke hva vi vet om utsatthet og hjelpsøkingsatferd i innvandrerbefolkningen og identifisere eventuelle hindringer for hjelpsøking og anmeldelse. Datamaterialet består av intervju med og skriftlige innspill fra representanter for hjelpeapparat, politi og frivillige organisasjoner, samt forskningslitteratur.

Anja Bredal (NOVA) har ledet prosjektet, mens datainnsamlingen er utført av Margunn Bjørnholt og Nora Starheim Ruud (begge NKVTS). Rapporten er skrevet i fellesskap. Bibliotekar Hege Eriksen Oswald (NKVTS) har bistått med litteratursøk.

Vi vil takke IMDi ved seniorrådgiver Katrine Bakke Lossius, analysesjef Benedicte Barkvoll og minoritetsrådgiver Laila Restan for et godt samarbeid og for bistand til datainnhenting fra minoritetsrådgivere. Takk også til Amina Bennatou, senior-konsulent ved Nok. Oslo – Senter mot incest og seksuelle overgrep, som ga oss gode råd og kontakter ved oppstarten av prosjektet. Ikke minst sender vi en stor takk til deltakerne som delte av sin kunnskap gjennom intervjuer eller skriftlige svar.

Endelig takk til Yngvil Grøvdal (NKVTS) og Kari Stefansen (NOVA) som har kvalitetssikret rapporten.

Oslo, oktober 2021

Anja Bredal, Margunn Bjørnholt og Nora Starheim Ruud

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning	10
Problemstillinger og sentrale begreper.....	10
Avgrensning.....	11
Data og metode	12
Personvern og forskningsetikk	13
Om rapporten	14
2 Litteraturstudie	15
Svært lite forskning	15
Utsatthet	16
Hjelpsøking.....	18
Mangfoldstilpasning i hjelpetilbudene.....	21
Anmeldelse.....	22
Oppsummering	23
3 Erfaringer i hjelpeapparatet og politiet	24
Hjelpsøking.....	24
Likhet og forskjell	24
Forståelser av overgrep og krenkelse	25
Særegne former?.....	29
Utsatte menn	31
Barrierer mot å søke hjelp: Den utsattes sosiale kontekst.....	32
Barrierer mot å søke hjelp: Tjenesteapparatet	39
Særlig om anmeldelse	43
Informantenes innspill til forbedringer og tiltak	49
Oppsummering	53
4 Avsluttende diskusjon	55
Barrierer for å søke hjelp	55
Likhet og forskjell	57
En kvalitativ forskjell	58
Anbefalinger	59
Summary	63
Litteratur	66

Sammendrag

Bakgrunnen for studien er en antakelse om at personer med innvandrerbakgrunn sjeldnere søker hjelp eller anmelder seksuelle krenkelser enn personer uten slik bakgrunn. Formålet med studien er å få kunnskap om hvorvidt denne antakelsen stemmer, hva som i så fall kan være årsaker til og konsekvenser av dette, og hva som eventuelt kan gjøres for at flere får den hjelpen de trenger.

Data og metode

Studien har et kvalitativt design med et todelt datagrunnlag:

- En gjennomgang av relevant foreliggende norsk forskning om seksuelle krenkelser og tilbøyelighet til å oppsøke hjelp og/eller anmelde. I tillegg gjennomgås noe nordisk og internasjonal forskning.
- En kvalitativ intervjuundersøkelse blant relevante tjenester i offentlig og sivil sektor som har direkte kontakt med målgruppen. Til sammen er det gjennomført 22 telefonintervjuer med nøkkelinformanter innen hjelpeapparat og politi. I tillegg er det innhentet i alt 17 skriftlige svar fra utvalgte minoritetsrådgivere i videregående skoler, støttesentre mot seksuelle overgrep og incest samt relevante nett- og telefonbaserte rådgivningstjenester.

Litteraturstudien

Litteraturstudien avdekket at det er lite forskning i Norge, og også internasjonalt, som spesifikt omhandler seksuelle krenkelser mot personer i minoritetsbefolkningen. Det finnes noe mer forskning som gjelder barn og unge enn voksne. Utfra foreliggende forskning er bildet av både utsatthet og hjelpsøking blant personer med innvandrerbakgrunn sammensatt. Det er ikke mulig å konkludere entydig om mennesker med innvandringsbakgrunn skiller seg fra majoritetsbefolkningen når det gjelder grad av utsatthet, hjelpsøking eller anmeldelse. Når det gjelder former for krenkelser og konsekvensene av dem, trekker flere forskere frem at æreskultur i enkelte miljøer kan gi grunnlag for særlige former for krenkelser og gjøre det spesielt vanskelig å søke hjelp og anmelde.

Intervjustudien

De fleste av de instansene som er spurt, hadde noen form for kontakt med og kjennskap til seksuell vold i innvandrer miljø. Det gjelder både tjenester og organisasjoner som jobber særlig med minoriteter, og tjenester og organisasjoner som jobber med vold og overgrep både mot majoritets- og minoritetsbefolkningen. Men intervjuene med representanter for ulike deler av politiet tyder på at seksuell vold i innvandrer miljøene er lite synlig i politiets arbeid med familievold eller sedelighet.

Mange av de intervjuede deler den antakelsen som er utgangspunktet for prosjektet; at personer med innvandrerbakgrunn i mindre grad anmelder og har høyere terskel for å oppsøke hjelp i forbindelse med seksuelle krenkelser. Bildet er imidlertid ikke entydig. Krisesentrene har en betydelig overrepresentasjon av brukere med innvandrerbakgrunn, og seksuell vold er en del av voldsbildet for en femtedel av dem som oppsøker krisesenter. De ansatte ved overgrepsmottakene som er intervjuet, oppgir at omkring halvparten av dem som oppsøker overgrepsmottak, anmelder. De hadde ikke inntrykk av at denne andelen var lavere for utsatte med innvandrerbakgrunn. Støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep rapporterer at de, om enn i noe varierende grad, har brukere med innvandrerbakgrunn, selv om de oppgir at deres inntrykk er at terskelen for å oppsøke hjelp for den seksuelle volden er høyere. Både minoritetsorganisasjoner og aktuelle offentlige tjenester, som minoritetsrådgivere, kommer også i kontakt med saker som handler om seksuell vold.

Særlige former for utsatthet

Overgrepene, og sammenhengen de begås i, betydningen av dem og konsekvensene for den utsatte, kan være ulike, avhengig av den utsattes bakgrunn. Vi har sett at mange advarer mot å generalisere om en så diffus og heterogen gruppe som «innvandrere». Det er betydelig variasjon mellom ulike innvandrergrupper og individuelle forskjeller innen grupper. Samtidig peker flere på det de ser som særlige former for utsatthet, spesielt knyttet til kulturelle forestillinger om ære og kvinners seksuelle «renhet». Blant annet kan voldtekt skje som del av et tvangsekteskap der kvinnen må gjennomføre samleie mot sin vilje, og slik får voldtekten en ekstra tvangsdimensjon. Ære og tap av ære kan brukes som trussel som ledd i seksuell utnyttelse. Utøveren kan bruke det mot jenta at hun ikke er jomfru på grunn av overgrepene og true med å gjøre det kjent.

Barrierer for å søke hjelp

I materialet tematiseres flere barrierer for å søke hjelp. Vi har sortert dem i to hovedgrupper. Den første gjelder barrierer knyttet til den sosiale og kulturelle konteksten den utsatte lever i, inkludert familie og nettverk. Dels forteller informantene om konservative kjønns- og seksualnormer, som forbud mot sex før ekteskapet, forbud mot ikke-heterofil sex og tabuisering av temaer knyttet til kropp og seksualitet mer generelt. Dels er flere spesielt opptatt av det som ofte kalles æreskultur, og betydningen av særlig kvinners seksuelle ærbarhet for familiens og slektas sosiale omdømme. Manglende språk for seksualitet, lite kunnskap om kropp og seksualitet og manglende erfaring med det annet kjønn på grunn av streng overvåkning og kontroll med jenter kan bidra til økt sårbarhet for utnyttelse. De samme faktorene er sentrale forklaringer på hvorfor det er vanskelig å søke hjelp. Videre trekker mange frem manglende kunnskap om det norske samfunnet, hjelpetilbud og egne rettigheter.

Den andre typen barrierer gjelder offentlige tjenester, hjelpeapparatet og samfunnet i stort. Her er informantene opptatt av manglende kompetanse og faglig usikkerhet som bidrar til passivitet, tendenser til eksotisering, samt mangelfull

tolking og tilpasning av hjelpen mer generelt. «Taushetskultur» når det gjelder både overgrep og seksualitet i deler av innvandrerbefolkningen er noe som mange peker på, men flere peker også på «taushetskultur» i det norske samfunnet - når det gjelder overgrep, men også seksualitet generelt.

Barrierer for anmeldelse

Når det gjelder barrierer for anmeldelse, er det en generell erfaring, uavhengig av den utsattes bakgrunn, at personer som er utsatt for seksuelle overgrep kan være skeptiske til å anmelde til politiet. Informantene peker på at det kan ha store omkostninger for offeret uten at det nødvendigvis er til hjelp. Flere av de intervjuede mener likevel at terskelen er enda høyere for noen personer med innvandrerbakgrunn, blant annet fordi tilliten til politiet er særlig lav som følge av erfaringer fra hjemlandet eller under flukt. Det som imidlertid framheves som et særlig stort hinder for å anmelde, gjelder sosiale sanksjoner i familier og miljøer med sterke patriarkalske og kollektivistiske verdier. Hvis en kvinne anmelder et overgrep, blir det kjent at hun har vært seksuelt aktiv. I familier og miljøer med strenge æresnormer knyttet til kvinners kyskhhet, vil dette skade familiens omdømme og føre til sosial utestenging. Kvinnen kan møte trusler og alvorlige sanksjoner dersom det anses at hun har bragt skam over familien.

Anbefalinger

Utfra studien som helhet kommer rapporten med noen anbefalinger knyttet til kompetanseheving, informasjon og kommunikasjon, mangfoldstilpasning av hjelpetilbudene til utsatte, tolking og videre forskning.

1 Innledning

I den foreliggende rapporten presenterer vi funn fra en undersøkelse om seksuelle krenkelser og hjelpsøking i innvandrerbefolkningen. Rapporten er resultatet av et forskningsprosjekt gjennomført av NOVA i samarbeid med NKVTS på oppdrag fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). Bakgrunnen for oppdraget er et tiltak i regjeringens handlingsplan mot voldtekt (2019–2022), tiltak 32: *«Økt kunnskap om hvorvidt innvandrergrupper sjeldnere oppsøker hjelp/anmelder voldtekt enn andre utsatte, og hvordan dette eventuelt har innvirket på deres liv.»* Prosjektets ressurs- og tidsmessige ramme har vært begrenset. Det kan derfor anses som en pilotstudie som bør følges opp av mer forskning, særlig om de utsattes egne perspektiver og erfaringer.

Myndighetene ønsker kunnskap om hvorfor terskelen for å anmelde er høyere for noen, slik at de kan sette inn tiltak for å senke terskelen og legge til rette for at flere anmelder. Det er også et mål at flere søker og får hjelp etter en seksuell krenkelse.

Dette er fornuftige målsettinger, men det er viktig å huske på at overgrep- og voldsutsatte kan ha gode grunner til ikke å oppsøke hjelpeapparat og politiet etter overgrep (Grøvdal, 2019; Saur & Grøvdal, 2019). Helpesøking og anmeldelse er ikke enkeltstående beslutninger, men resultat av komplekse prosesser med å forstå hva som har hendt og vurdere hva som bør gjøres. Det å la være å kontakte hjelpeapparat eller politi er heller ikke det samme som å la være å beskytte seg selv (Stefansen & Skilbrei, 2014). Saur og Grøvdal (2019) skriver om kvinner som ikke har oppsøkt hjelp og beskriver deres manøvrering, strategier og praksiser i forhold preget av vold, som «beskyttelsesarbeid».

Vi vil minne om at ofre ikke har plikt til å søke hjelp eller anmelde. Imidlertid ser vi en tendens i samtiden, der særlig voldtektsutsatte kvinner forventes å anmelde overgrepet, ofte som en oppfordring om å ta ansvar for at andre ikke opplever det samme. Slike sterke moralske imperativ kan på individnivå bety en ytterligere belastning for noen, mens det for andre kan oppleves meningsfylt (Hansen, Stefansen og Skilbrei, 2020).

Når dette er sagt, vil vi understreke at det påhviler samfunnet å gjøre terskelen for å søke hjelp så lav som mulig og å sørge for at hjelpetilbudet er godt og relevant. Dette innebærer blant annet at tilbudet er tilpasset en mangfoldig befolkning og overgrepsutsattes individuelle behov.

Problemstillinger og sentrale begreper

Utgangspunktet for studien var en antakelse om at personer med innvandrerbakgrunn sjeldnere enn andre søker hjelp eller anmelder seksuelle krenkelser. Formålet med studien er å belyse om denne antakelsen stemmer, hva som i så

fall kan være årsaker til og konsekvenser av dette og hva som eventuelt kan gjøres for at flere får den hjelpen de trenger. Utfra ressursmessige begrensninger, har vi valgt å samle inn data blant ansatte i hjelpeapparatet, politiet og frivillige organisasjoner. Fokus har vært på deres erfaringer med og synspunkter på prosjektets tema. Vi har spurt om erfaringer med brukere med innvandrerbakgrunn, og hva de mener hindrer overgrepsutsatte i å søke hjelp og anmelde. Vi har også snakket med informantene om hvilket tilbud de selv gir til sine brukere, men vil understreke at denne studien ikke er en evaluering av den enkelte tjenestes tilbud til minoritetsbrukere. En grunnleggende begrensning ved denne studien er altså at vi ikke har intervjuet de utsatte selv.

Tema for studien er seksuelle overgrep. Det er kjent fra forskning at folk ikke nødvendigvis kjenner seg igjen i, eller bruker, begreper som vold og voldtekt om handlinger som i lovens forstand kan defineres som dette. Uønskede seksuelle erfaringer spenner over et vidt register og kan være vanskelig å sette ord på (Stefansen og Smette, 2006; Smette, Stefansen og Mossige, 2009; Stefansen, Smette og Bossy, 2014; se også Bjørnholt og Helseth, 2019b). Hvilke begreper som er egnet i kommunikasjonen med personer med innvandrerbakgrunn, er i seg selv et empirisk spørsmål som vi ønsket å utforske. På denne bakgrunn har vi i omtale av prosjektet og overfor informantene brukt det videre begrepet «seksuelle krenkelser» fremfor å fokusere ensidig på voldtekt og seksuelle overgrep.

Utfra studiens eksplorative tilnærming anvendes også en vid definisjon av innvandrerbefolkningen, og det er ikke foretatt noen avgrensning etter landbakgrunn, migrasjonsstatus, oppholdstid i landet eller annet. Vi bruker gjennomgående betegnelsen «personer med innvandrerbakgrunn». Når det gjelder alder, gjelder studien i utgangspunktet krenkelser over hele livsløpet, men vi har mest data fra tjenester og organisasjoner for voksne brukere eller ungdom.

Avgrensning

Når det gjelder avgrensninger for øvrig, har vi ikke sett på nettovergrep. Kjønnsmisling faller også utenfor studien, og vi har avgrenset oss fra seksuelle overgrep i asylmottak. Seksuell vold på asylmottak har tidvis fått oppmerksomhet i media¹, og Proba gjorde en undersøkelse i 2014.² Vi anbefaler at det fremskaffes oppdatert kunnskap om dette. Irregulære innvandreres erfaringer med seksuelle overgrep er heller ikke tatt med i dette prosjektet. Dette er en særlig sårbar gruppe vi har svært lite eller ingen kunnskap om.

¹ [Lenke til aftenposten.no](#)

[Lenke til ldo.no](#)

² [Lenke til udi.no](#)

Data og metode

Prosjektet er todelt. Den ene delen av prosjektet er en litteraturgjennomgang. Vi har søkt frem og lest foreliggende forskning om seksuelle krenkelser, hjelpesøking og anmeldelse i innvandrerbefolkningen, sammenlignet med befolkningen generelt. Vi har i hovedsak konsentrert oss om Norge, men også relevante nordiske studier og enkelte studier utenfor Norden er tatt med. Vi trekker også inn studier om seksuelle krenkelser som ikke spesifikt omhandler innvandrerbefolkningen.

Den andre delen er basert på en kvalitativ studie blant medarbeidere i relevante instanser i offentlig og sivil sektor, som har direkte kontakt med målgruppen. Da vi kontaktet instansene tilstrebet vi å dekke et bredt spekter av tjenester, både de som jobber spesifikt med seksuelle overgrep og de som har bredere arbeidsområder. Videre tok vi med både instanser som har hele befolkningen som målgruppe, og instanser med et særlig mandat og kompetanse når det gjelder brukere med innvandrerbakgrunn. Responsen var god, og flere var svært positive til at dette temaet blir forsket på, men enkelte av dem som ble kontaktet sa at de ikke hadde relevant erfaring.

Intervjumaterialet består av 22 intervjuer med nøkkelinformanter i relevante tjenester innen hjelpeapparat, politi og frivillig sektor. Disse består av de mest sentrale tjenestene når det gjelder seksuelle krenkelser; herunder sentre mot incest og seksuelle overgrep, krisesentre og overgrepsmottak, særlige tiltak rettet mot minoriteter, som minoritetsrådgivere i videregående skoler og det nasjonale botilbudet til unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold, samt representanter for relevante avsnitt i politiet og bistandsadvokater. Videre intervjuet vi medarbeidere i enkelte minoritetsorganisasjoner som blant annet jobber med seksuelle overgrep. I tillegg sendte vi e-post med spørsmål til utvalgte minoritetsrådgivere, samtlige støttesentre mot seksuelle overgrep og incest, samt relevante nett- og telefonbaserte rådgivningstjenester. Vi fikk i alt 17 skriftlige svar på e-post.

Intervjuene ble gjennomført på telefon, og vi tok notater for hånd. Etter intervjuene ble notatene renskrevet til referater. Intervjureferatene og de skriftlige svarene ble så analysert og sortert utfra en tematisk guide. Så ble utdragene på hvert tema fordelt i tematisk organiserte dokumenter som dannet grunnlag for behandlingen av enkelttema i rapporten. I rapporten anvendes intervjureferatene som grunnlag for å trekke mer generelle slutninger på tvers av materialet, og vi bruker sitater fra referatene for å illustrere poenger. Sitatene ligger nær det som ble sagt i intervjuet, og vi anvender i stor grad informantens egne ord og formuleringer. Teknisk sett er sitatene likevel ikke ordrette ettersom de bygger på notater og ikke transkripsjoner fra lydopptak.

Følgende spørsmål var retningsgivende for intervjuer og innhenting av skriftlige data:

- Brukes tjenesten av personer med minoritetsbakgrunn? Hva slags landbakgrunn har de?

- Opplever de ansatte at den hjelpen de kan tilby er relevant for denne delen av målgruppen?
- Vurderer de at det er forskjeller mellom majoritetsbefolkningen og minoritetsbefolkningen når det gjelder hjelpesøking/anmeldelse?
- Hva ser de som hemmende og fremmende faktorer for hjelpesøking og anmeldelse?
- Opplever de at ulike kulturelle og rettslige forståelser av seksuelle krenkelser kan påvirke hjelpesøking?
- Hvilke erfaringer har de om hva som kan bidra til/lette hjelpesøking?
- Hva mener de bør forbedres?

Denne studien har fokus på de utsattes situasjon, men bygger som sagt ikke på data fra de utsatte selv. Det er hjelpernes og politiets erfaringer og refleksjoner vi har innhentet. Dermed har vi også fått innsikt i de forståelsesmåter og handlemåter som preger disse delene av hjelpe- og rettsapparatet. Dette er et aspekt ved datamaterialet som vi tar opp i den avsluttende diskusjonen.

Personvern og forskningsetikk

Prosjektet er meldt til Norsk senter for forskningsdata (NSD) som er OsloMets personvernrådgiver, og data er behandlet i samsvar med gjeldende regler.

Et tema vi vil knytte noen kommentarer til, gjelder anonymisering av informantene.³ I et prosjekt som dette, er det noen avveininger å gjøre. På den ene side er det forhold som taler imot anonymisering. For det første kan informantene selv ha et ønske om å fremstå med navn, fordi de ønsker å få synliggjort sin kompetanse og virksomhet. For det andre vil det ofte være vanskelig, for ikke å si umulig, å sikre fullstendig anonymisering i et felt der mange har god oversikt over aktørene. For det tredje kan anonymisering i form av noen generelle kategorier, for eksempel «overgrepsmottak» medføre misidentifikasjon, ved at man tror det dreier seg om et annet mottak enn det faktisk er. Kort sagt er det flere argumenter for å operere med åpne kilder, og la informantene få anledning til å godkjenne sitater, slik en journalist gjør det. På den andre side, er det også flere hensyn som taler for anonymisering. For det første er anonymitet et helt sentralt prinsipp i forskning. Dette skyldes primært hensynet til enkeltmenneskers personvern, slik det er regulert i personvernloven, men også hensynet til kunnskapsproduksjonen. Det vil være større sjanse for å få gode data når en person kan snakke fritt uten tanke for å bli identifisert. Dessuten er kunnskapsproduksjonen oftest rettet mot et mer generelt nivå, der det ikke er den enkelte informant, men fenomenet, meningen og forståelsen, som er i fokus. I vår undersøkelse er det erfaringer med

³ Innholdet i dette avsnittet bygger på tilsvarende drøfting i Bredal og Vislie, 2017.

brukere og generelle betraktninger rundt hjelpsøking/behov og anmeldelse som er tema, ikke en beskrivelse eller evaluering av den enkelte, spesifikke hjelpe- eller politiinstansen. Vi har derfor landet på å anonymisere våre informanter, så langt mulig. Verken informantene eller instansene de representerer, nevnes ved navn, men vi har valgt å oppgi hva slags type instans informanten representerer.

Om rapporten

I neste kapittel presenterer vi litteraturstudien, før vi gjennomgår funnene fra den kvalitative datainnsamlingen i kapittel 3. I kapittel 4 oppsummerer vi våre hovedfunn når det gjelder barrierer for å søke hjelp og anmelde, og vi løfter frem noen overordnede temaer som aktualiseres av studien. Kapitlet avsluttes med våre anbefalinger.

2 Litteraturstudie

I dette kapitlet presenterer vi resultatene fra litteraturstudien og relevante funn fra forskningslitteraturen. Det er gjort søk i relevante databaser, som Proquest, Sociological Abstracts og Google Scholar, samt i sentrale publikasjoner etter annen relevant litteratur. Vi har i utgangspunktet søkt etter alle typer norsk og nordisk litteratur som tematiserer seksuelle krenkelser i innvandrerbefolkningen. Litteraturen dekker studier av omfang, særlige former for seksuelle krenkelser i innvandrerbefolkningen, samt hjelpesøking og anmeldelse.

Kapitlet gir først en oversikt over kunnskapsstatus generelt når det gjelder seksuelle krenkelser mot personer med innvandrerbakgrunn, før vi presenterer studier av omfang/forekomst av utsatthet, hjelpesøking, mangfoldstilpasning, anmeldelse og forståelser av seksuelle krenkelser.

Svært lite forskning

Vårt overordnede funn er at det er gjort svært lite forskning i Norge, og også i Norden, som berører eller spesifikt omhandler seksuelle krenkelser mot personer med innvandrerbakgrunn. For eksempel har antologien *Rape in the Nordic countries* redigert av Heinskou, Skilbrei og Stefansen, med bidrag fra forskere i hele Norden og utgitt i 2019, ingen bidrag som handler spesifikt om innvandrere eller etniske minoriteter. Det samme gjelder det ferske temanummeret av tidsskriftet *Nordic Journal of Criminology* (2021) om seksuell vold i Norden. Når det gjelder barn og unge er situasjonen litt bedre, og Holthe, Hauge & Myhre ser spesifikt på seksuelle krenkelser mot barn med innvandrerbakgrunn (2016). Etniske minoriteter nevnes imidlertid ikke i en ny, omfattende litteraturstudie av forskningslitteratur som omhandler nettbaserte seksuelle overgrep mot barn og unge (Frøyland, Solstad, Andersen, Tveito, Folstad, & Skilbrei, 2021).

Det synes også å være begrenset forskning internasjonalt når det gjelder seksuelle krenkelser mot kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn (se for eksempel Thiara & Roy, 2020 som slår fast at dette fortsatt er tilfellet i Storbritannia). Men noen studier finnes; se for eksempel Coulter, Mair, Miller, Blosnich, Matthews, & McCauley, 2017.

Selv om det er noe forskning, er det få, om noen, norske bidrag som undersøker variasjon og fellestrekk mellom majoritet og minoritet. Dette gjelder også for vold i nære relasjoner (Bredal, Eggebø & Eriksen, 2020).

Seksuelle overgrep kan forekomme i ulike typer relasjoner, og forskningen på seksuelle krenkelser har særlig fokusert på ungdom og unge voksne i en fest- og sjekkekontekst. De seksuelle krenkelsene som skjer innen parforhold har i mindre grad vært tema innen forskning på seksuell vold, til tross for at seksuell vold fra partner er en betydelig del av voldsutsatte kvinners voldserfaringer (Skjørten,

1988; Thoresen & Hjemdal, 2014; Alsaker, Moen, Baste & Morken, 2018; Bjørnholt & Helseth, 2019). Antologien *Rape in the Nordic countries* har imidlertid også bidrag som handler om seksuell vold i parforhold (Bjørnholt, 2019; Kotanen, 2019; Jokila & Niemi, 2019).

Utsatthet

Innledningsvis vil vi påpeke at de studiene vi har funnet ikke nødvendigvis er sammenlignbare, ettersom de til dels undersøker ulike populasjoner, ulike spørsmålsstillinger, bruker ulike mål på innvandrerbakgrunn og dekker ulike tidsperioder og deler av livsløpet (for eksempel barndomserfaringer, hele livet, siste år).⁴

I Norge er det gjort forekomstsstudier som kan belyse forekomst av vold og seksuelle krenkelser i befolkningen. Generelt er personer med minoritetsbakgrunn underrepresentert i omfangsstudier av vold og overgrep, så også i NKVTS' norske omfangsstudie i den voksne befolkningen som ble gjennomført i 2013 (Thoresen & Hjemdal, 2014). Her ble et representativt utvalg i alderen 18–75 år spurt om volds- og overgrepserfaringer gjennom livsløpet. Studien kartla etnisk bakgrunn, men minoriteter var underrepresentert blant dem som svarte. NKVTS gjennomfører en ny omfangsstudie i løpet av 2021. Her er det lagt vekt på å sikre deltakelse også fra etniske minoriteter, inkludert personer med innvandrerbakgrunn.

Forskning viser generelt at seksuell vold er en betydelig del av den volden som kvinner utsettes for av partner. Dette fremgår både i kvantitative omfangsstudier om vold og overgrep (Thoresen & Hjemdal, 2014) og i kvalitative studier av vold i parforhold (Bjørnholt & Helseth, 2019; Alsaker et al., 2018; Sørensen, 2013). Vi har imidlertid lite kunnskap om eventuelle forskjeller mellom majoritet og minoritet når det gjelder seksuelle krenkelser i parforhold.

Omfangsstudiene blant barn og unge har i større grad data om variasjon etter foreldres bakgrunn. Studiene spriker når det gjelder ulikheter i omfang mellom minoritets- og majoritetsbefolkningen. I NOVAs *Ungvoldsstudie* fant Mossige og Stefansen (2016) at risikoen for å bli utsatt for grov seksuell vold i barndommen var lavere blant unge med foreldre født utenfor Norge/Norden, og lavest for unge med foreldre fra ikke-vestlige land. Motsatt fant NKVTS-studien *Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn: En undersøkelse av forekomst og erfaring i hjelpeinstansene* (Holthe et al., 2016)⁵, høyere forekomst av seksuelle krenkelser før fylte 13 år i innvandrerbefolkningen. NKVTS' omfangsundersøkelse om vold og overgrep mot barn og unge (*UEVO-studien*, Hafstad & Augusti, 2019) viste at barn og unge i familier der en eller begge foreldrene har en annen etnisk bakgrunn enn norsk/nordisk, er like mye eller noe mer utsatt for

⁴ Se Mossige, & Stefansen, 2007; 2016 for en utdyping av problemer med å sammenlikne ulike studier av vold og overgrep mot unge.

⁵ Studien bygger på tall fra NKVTS' omfangsundersøkelse blant voksne (Thoresen & Hjemdal, 2014). Se under.

seksuelle overgrep *fra voksne* sammenlignet med de med norske eller nordiskfødte foreldre. Barn og unge i familier der en eller begge foreldre har en annen etnisk bakgrunn enn norsk eller nordisk er derimot mindre utsatt for seksuelle overgrep *fra jevnaldrende*. Disse forskjellene mellom de ulike studiene kan henge sammen med respondentenes alder på undersøkelsestidspunktet og med hvilken periode i livet de spørres om. Deltakerne i UEVO-studien er yngre enn deltakerne i UngVold-studien, mens NKVTS' omfangsstudie blir voksne spurt om erfaringer de har hatt som barn, som kan ligge langt tilbake i tid.

Holthe, Hauge og Myhres (2016) studie er en av få studier som spesifikt ser på seksuelle overgrep i innvandrerbefolkningen. Den bygger på reanalyser av registerdata fra Statens Barnehus Oslo (SBO), Sosialpediatrisk seksjon ved Oslo Universitetssykehus og Overgrepsmottaket på Legevakten i Oslo, omfangstall fra studien *Vold og voldtekt i Norge* (Thoresen og Hjemdal, 2014), samt intervjuer med hjelpeapparatet. Selv om personer med innvandrerbakgrunn var underrepresentert i Thoresen og Hjemdals studie, ble det ikke funnet systematiske skjevheter i frafall, og Holthe mfl. (2016) mente tallene likevel kan brukes. Mens analysen av registerdata viste at minoriteter var noe underrepresentert, viste analysen av omfangstallene at voksne respondenter med ikke-vestlig bakgrunn noe oftere enn vestlige rapporterte om seksuelle overgrep før fylte 13 år.

I en dansk studie av vold og overgrep mot barn og unge (Oldrup, Christoffersen, Kristiansen & Østergaard, 2016) fant forskerne ingen forskjeller i utsatthet for seksuelle krenkelser basert på etnisitet.

Når det gjelder LHBTIQ+-personer med minoritetsbakgrunn, viser rapporten «Levekår blant skeive med minoritetsbakgrunn i Norge» (Eggebø, Stubberud & Anderssen, 2019) at 25 prosent av de spurte oppgir at de har blitt utsatt for voldtekt. Studien er imidlertid basert på selvseleksjon og er ikke representativ.

Utover studier av omfang og kvantitative forskjeller i utsatthet, finner vi også noe litteratur som berører mer kvalitative aspekter ved og former for vold og overgrep. Her er det særlig betydningen av æresbegreper og kollektivistiske patriarkalske strukturer i deler av innvandrerbefolkningen som har fått økende oppmerksomhet i forskning i de skandinaviske landene (Eldén, 2003; Kragh, 2010; Bredal, 2011; 2020; Danneskiold-Samsøe, Mørck & Sørensen, 2011; Liebmann, 2014; Lidén & Bredal, 2017; Christianson, Teiler & Eriksson, 2021). Ettersom ære i stor grad er knyttet til forestillinger om kvinners renhet og jomfrudom, må æresrelatert vold forstås som seksualisert i utgangspunktet, og kan gi grunnlag for særegne former for seksuelle krenkelser. Bredal (2011) fant at ekskjæresten kunne bruke trusler om avsløring av tapt jomfrudom for å tvinge jenta til å ha sex. Redd Barna-undersøkelsen (Berggrav, 2015) fant at det å ha blitt utsatt for overgrep med påfølgende ærestap kunne føre til nye seksuelle overgrep fra familiemedlemmer, da den utsatte ble sett som ødelagt og seksuelt tilgjengelig og ble stilt til rådighet for nye overgripere i den utvidede familien.

Det å definere erfaringer med seksuelle krenkelser som voldtekt er ofte problematisk, og det kan være særlig vanskelig der man kjenner gjerningsmannen (Pedersen, 2005; Stefansen og Smette, 2006; 2014; Brännvall, 2016; Saur og Grøvdal, 2019). Dette kan både handle om eget selvilde og verdighet og om de sosiale konsekvensene av å definere seg selv som et offer. Det er heller ikke gitt at den seksuelle volden, der den er blandet med annen vold i parforhold, oppleves som noe spesifikt. Sørensen (2013) fant i sin studie fra Danmark at en del av de kvinnene han intervjuet ikke skilte mellom de ulike formene for vold de opplevde i parforholdet, at de ikke skilte den seksuelle volden fra den øvrige volden. Den var «bare en del av det hele». I en studie av unge minoritets- og majoritetsdanske kvinner utsatt for seksuelle overgrep peker Pedersen (2005) på faren for å overdrive betoningen av det seksuelle ved overgrepet og gjøre det til hovedsaken, ikke minst fordi det ikke alltid stemmer med de utsattes egne forståelser av det de har opplevd.

Seksuelle krenkelser kan ha ulik betydning for personer tilhørende majoritet og minoritet. Studier av krenkelser på nett, som bruken av begrepet hore, har vist at mens hvite jenter fra majoritetsbefolkningen kan finne måter å manøvrere og snu på dette begrepet, så «kleber det» mer og har større krenkende kraft overfor jenter med minoritetsbakgrunn (Kofoed og Ringrose, 2012, Sylwander og Gottzén, 2019; se også Bredal, 2011 og Bredal og Melby, 2018).

Hjelpsøking

Når det gjelder hjelpsøking er det lite kunnskap om eventuelle ulikheter mellom overgrepsutsatte med innvandrerbakgrunn og majoritetsbefolkningen. Fra forskning i andre land er det indikasjoner på at kvinner med minoritetsbakgrunn som er utsatt for vold og seksuelle overgrep i mindre grad søker hjelp fra vanlige hjelpetjenester enn kvinner fra majoritetsbefolkningen, og at de oftere får dårlig hjelp (Burman et al., 2004; Gilligan & Akhtar, 2006; Gill & Harrison, 2016; 2019; Love et al., 2017; Thiara & Gill, 2010; Thiara, Roy & Ng, 2015; Thiara & Roy, 2020). Det er imidlertid ikke gitt at slike resultater også gjelder Norge. Vatnar og Bjørklys (2010) forskning på voldsutsatte kvinner viste imidlertid ikke forskjell mellom majoritetsnorske og innvandrere når det gjaldt hvorvidt de hadde søkt hjelp.

I den videre fremstillingen skal vi først se på foreliggende statistikk for de mest sentrale spesialiserte hjelpetjenestene for overgrepsutsatte i Norge, krisesentrene og støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep. Når det gjelder overgrepsmottakene, har vi ikke funnet statistikk som kan belyse andelen brukere med innvandrerbakgrunn.

I Norge utgjør kvinner med minoritetsbakgrunn majoriteten av beboerne på krisesenter, ifølge krisesenterstatistikken som utarbeides årlig av Barne-, ungdoms-

og familiedirektoratet (Bufdir).⁶ I 2020 var andelen beboere med innvandrerbakgrunn 62% (1108 beboere, hvorav 1016 kvinner og 91 menn) noe som er en betydelig overrepresentasjon i forhold til andelen med innvandrerbakgrunn i befolkningen (18%) (Bufdir, 2021). Seksuell vold er en del av voldsbildet for en femtedel av sentrenes brukere, men statistikken over ulike voldsformer er bare delvis brutt ned etter bakgrunn, og evt forskjeller mellom brukere med majoritetsbakgrunn og innvandrerbakgrunn i seksuell vold er ikke oppgitt.

Beboere med innvandrerbakgrunn bodde lenger og mottok også mer bistand mens de var på krisesentrene enn majoritetsnorske beboere. Det ble oftere foretatt systematisk kartlegging av hjelpebehov og trusler/beskyttelsesbehov, og gitt advokatbistand samt hjelp til å ta kontakt og følge i møte med andre tjenester. Beboere med innvandrerbakgrunn fikk også oftere praktisk hjelp, barnepass, hjelp til å finne bolig og flytte, samt fritidsaktiviteter/sosiale aktiviteter i regi av senteret (Bufdir, 2021). Når det gjelder krisesentrene, kan det dermed se ut til at kvinner med minoritetsbakgrunn får mer hjelp enn kvinner med majoritetsbakgrunn. Samtidig er det sannsynlig at flere minoritetskvinner har større hjelpebehov enn majoritetsnorske, blant annet fordi de har kort botid eller mangler nettverk utenfor familien. Det er dermed ikke gitt at de får tilstrekkelig hjelp eller at hjelpen er god nok. I en ny studie av kommunenes arbeid med vold gjennomført ved NKVTS på oppdrag fra Likestillings og diskrimineringsombudet, hevdes det at kommunene ikke jobber godt nok med de behovene som (særlig) kvinner kan ha i re-etableringsfasen, etter at de har forlatt mannen (Sandmo, Ruud og Bergman, 2021).

Når det gjelder støttesentrene mot incest, viser Bufdirs statistikk at andelen brukere med innvandrerbakgrunn er lav, men økendet 2020 lå den på 11% i 2020, noe som er en underrepresentasjon i forhold til andelen innvandrere i befolkningen (18%).⁷ En evaluering av sentrene (Smette, Stefansen & Dullum, 2017) fant at de ansatte var usikre på hvordan de skulle jobbe for å få flere brukere med minoritetsbakgrunn og møte disse på en god måte, og uttrykte et ønske om mer kompetanse om dette. I den sammenheng er det interessant at den nasjonale paraplyorganisasjonen for sentrene, *FMSO – Fellesskap mot seksuelle overgrep* (nå Nok Norge), i ettertid har utarbeidet en veileder for å støtte sentrenes arbeid med personer med innvandrerbakgrunn og andre flerkulturelle brukere, inkludert den samiske urbefolkningen og andre nasjonale minoriteter. Den digitale veilederen ble laget av en prosjektgruppe og ferdigstilt i 2019.⁸

Redd Barna gjennomførte i 2015 en kvalitativ studie blant hjelpetjenester om seksuelle overgrep mot barn med innvandrerbakgrunn (Berggrav, 2015). Et utvalg helsesøstre og barnevernansatte, fagfolk som jobber med seksuelle overgrep og

⁶ [Lenke til bufdir.no](https://www.bufdir.no)

⁷ [Lenke til bufdir.no](https://www.bufdir.no)

⁸ [Lenke til noknorge.no/](https://www.noknorge.no/)

minoritetsspørsmål, samt to kvinner med minoritetsbakgrunn ble intervjuet om sine erfaringer og refleksjoner. I likhet med vår studie, har denne ikke data fra de utsatte selv. I rapporten konkluderes det med at temaet er tabuisert og at det er høyere barrierer i innvandrerbefolkningen for å kontakte hjelpeapparat. Berggrav finner at det er mange fellestrekk med overgrep i majoritetsbefolkningen, men også at hjelperne mener at det eksisterer spesielle utfordringer for utsatte i grupper/familier der forestillinger om ære og kvinners seksuelle «renhet» står sterkt. De intervjuede hjelperne oppgir at familien oftere ikke støtter den utsatte og at de utsatte oftere blir stående alene, eller kan bli sendt ut av landet.

Holthe, Hauge og Myhre fant at ansatte i de norske hjelpeinstansene hadde lite erfaring med brukere med innvandrerbakgrunn (Holthe et al., 2016). Det var en oppfatning om at disse var underrepresentert blant dem som søker hjelp etter seksuelle overgrep. Informantene mente for øvrig at det var større likheter enn forskjeller mellom brukere med og uten innvandrerbakgrunn, men noen særlige utfordringer ble trukket frem, som at det kunne få større konsekvenser for personer med minoritetsbakgrunn at overgrep ble kjent. Videre at mange minoriteter hadde mindre tradisjon for bruk av psykisk helsehjelp, samt problemer med språk og begreper for seksualitet generelt og overgrep spesielt. Informantene fra hjelpeinstansene mente også at overgrep var forbundet med større skam og tabuisering blant personer med innvandrerbakgrunn. Dette samsvarer med funn i den kvantitative delen av undersøkelse. Her fant forskerne at det å ha vært utsatt for overgrep var forbundet med følelser av skam og skyld for utvalget som helhet, men personer med ikke-vestlig bakgrunn rapporterte om signifikant mer følelser av skam enn majoritetsnorske. Videre fant de at en mindre andel ikke-vestlige hadde snakket med noen om overgrepet, eller vært til medisinsk undersøkelse.

I samme studie ble bruk av tolk sett som ekstra vanskelig når det gjaldt å snakke om seksuelle krenkelser. Informantene mente at mange er redde for tolker som kan ha tilknytning til eget miljø, og ønsker ikke å risikere at det de har opplevd blir «sladret om». Dermed handler det ikke bare om tolk som sådan, men om tolkens profesjonalitet og om hvorvidt det er mulig å sikre at tolken og den det gjelder ikke har felles bekjente. Språkproblemer i kombinasjon med mistenkeliggjøring og tvil innad i miljøet trekkes videre frem som et problem:

Mistenkeliggjøring av barn og manglende tiltro til forekomsten av seksuelle overgrep kan bidra til å gjøre det vanskeligere å overbevise omgivelsene om at overgrep har funnet sted, og begrenset språkkunnskap kan medføre økt risiko for at barnets forklaring ikke blir trodd. (Holthe, Hauge & Myhre, 2016, s 83)

Den utsatte oppfordres gjerne til å fortelle om volden, men studier viser at dette også kan være risikabelt. Familie, nettverk og ikke minst politi og hjelpeapparat, gir ikke alltid støtte (Engnes, 2008; Østby, 2012; Bjørnholt og Helseth, 2019b; Grøvdal, 2019; Saur og Grøvdal, 2019). Engnes (2008) beskriver voldsutsatte kvinners omgivelser eller nettverk som «redning eller risiko» (s. 74). Liversage og Petersen (2020) beskriver hvordan omgivelser og nettverk både kan gi støtte, men

også kan utgjøre en risiko i form av «sladderkultur» i de innvandremiljøene de har undersøkt i Danmark. De finner også at forestillinger i muslimske miljø om kvinner uten menn som seksuelt grenseløse og tilgjengelige, kan bidra til horestempling og seksuell trakassering av kvinner som bryter ut av forhold, og kan gjøre det vanskelig å oppsøke for eksempel krisesenter av frykt for å bli stemplet. Danneskiold-Samsøe, Mørck og Sørensen (2011) fant at etniske minoritetskvinner som oppsøkte krisesenter risikerte stempling og ryktespredning om at krisesenteret var et sted der kvinner solgte sex.

Mangfoldstilpasning i hjelpetilbudene

Når det gjelder mangfoldstilpasning av tjenestene har vi funnet statistikk eller forskning om støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep (N.O.K.) og krisesentrene.

Bufdir samler inn og legger ut statistikk for begge disse tjenestene, men det er kun støttesenterstatistikken som har opplysninger om mangfoldstilpasning. Her fremgår det at et flertall av sentrene har et tilrettelagt tilbud for personer med innvandrerbakgrunn. Vi siterer direkte fra omtalen for 2020:

17 av 22 sentre hadde et tilrettelagt tilbud til personer med innvandrerbakgrunn, omtrent samme andel som i 2019 (16 av 23 sentre). Den vanligste formen for tilrettelegging var tilbud om tolk, som ble tilbudt ved 12 sentre. Videre hadde 6 sentre fagstilling/-er knyttet til utsatte med innvandrerbakgrunn, 7 hadde informasjonsmateriell oversatt til ulike språk, og 9 hadde enkelttiltak (f.eks. temamøter). 8 sentre hadde også andre former for tilrettelegging. Dette inkluderer blant annet flerspråklige ansatte, kulturformidler, undervisning og samarbeid med andre instanser. Sammenlignet med 2019, er det en økning på 4 senter som ga tilbud om enkelttiltak (f.eks. temamøter). Alle de 22 sentrene hadde egen nettside, hvorav 18 svarte at nettsiden var tilgjengelig på andre språk enn norsk. Antall sentre med nettsider på andre språk har økt med 6 siden 2019.⁹

Når det gjelder krisesentrene og mangfold, har vi sett på Nordlandsforsknings undersøkelse av kommunenes krisesentertilbud (Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R., & Kosuta, 2019). Rapporten har ikke noe eget avsnitt om personer med innvandrerbakgrunn som en egen gruppe, mens den har egne delavsnitt om menn, brukere med urfolk/samisk bakgrunn, personer med funksjonsnedsettelse og utfra kjønnsidentitet. Undersøkelsen stilte imidlertid et spørsmål om krisesentre har ansatte i brukerrettede stillinger med spesiell kompetanse for å jobbe med ulike grupper, herunder personer med minoritetsbakgrunn som opplever vold i nære relasjoner, æresrelatert vold/tvangsekteskap, menneskehandel. Et flertall av sentrene svarte at de hadde egne ansatte med kompetanse på minoriteter, (57% av sentre med inntil 5 ansatte, 65% av sentre

⁹ [Lenke til bufdir.no/](https://www.bufdir.no/)

med 6–9,9 ansatte og 80% av de største sentrene med 10 årsverk eller mer. En like stor andel (80%) av de største sentrene hadde også egne ansatte med kompetanse på æresrelatert vold/tvangsekteskap og menneskehandel. De mindre sentrene hadde noe lavere andel ansatte med slik kompetanse (Figur 5, s. 49).

Undersøkelsen konkluderer videre med at

et klart mønster er videre at små tilbud sjeldnere har spesialisert kompetanse enn større tilbud (vedlegg, figur 18). Forskjellene mellom tilbud av ulik størrelse er særlig stor når det gjelder æresrelatert vold/tvangsekteskap, menneskehandel, og vold i nære relasjoner blant personer med minoritetsbakgrunn. (s. 68).

Anmeldelse

Ifølge politiets oversikt over anmeldte voldtekter (2020), er hovedbildet i Norge at de aller fleste ofre har majoritetsnorsk bakgrunn (90%) eller er født i Norge (86%). Andelen personer med innvandrerbakgrunn blant ofre for anmeldte voldtekter er dermed lavere enn andelen av personer med innvandrerbakgrunn i befolkningen (18,5%, SSB 2021¹⁰).

Det er et gjennomgående funn i studier at de fleste ofre for vold og for seksuelle krenkelser, også i majoritetsbefolkningen, ikke oppsøker hjelp og i enda mindre grad anmelder. Som vi var inne på i innledningen til rapporten kan dette ha flere og komplekse årsaker, og det bør ikke uten videre ses som et entydig problem.

I Grøvdals (2019) studie av voldsutsatte som ikke anmelder fortalte de intervjuede om flere ulike forhold som ikke gjorde det rimelig og /eller relevant for dem å gå til politiet. Et sentralt tema i undersøkelser knyttet til rettsliggjøring av saker om vold i parforhold og andre nære relasjoner, er at den som utsettes for volden sjelden ser seg tjent med at utøveren straffes, men først og fremst ønsker å stanse og begrense konsekvensene av volden (se også Saur og Grøvdal, 2019). Anmeldelse ble som oftest sett som lite aktuelt unntatt der volden gikk alvorlig utover trykksfølelsen eller muligheten til å kunne beskytte barn. Frykt for mer vold og utrygghet kunne imidlertid også tale imot å anmelde (Grøvdal, 2019). Grøvdals studie ser ikke spesifikt på personer med innvandrerbakgrunn.

Å ikke anmelde kan også handle om å beholde kontrollen over sitt liv og sin historie. I en artikkel der de analyserer voldtektsutsattes fortellinger om ikke å anmelde voldtekt, finner Hansen, Stefansen og Skilbrei (2020) at det å anmelde kan oppleves som en sterk sosial forventning og en form for plikt, men at for ofrene kan det *ikke* å anmelde være en måte å ta kontroll på (se også Grøvdal, 2019).

¹⁰ Andel innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre av totalbefolkningen [Lenke til ssb.no](https://www.ssb.no)

I NKVTS' omfangsstudie (Thoresen og Hjemdal, 2014) oppga 11 prosent av de som var utsatt for voldtekt at de hadde vært til medisinsk undersøkelse eller behandling de første dagene etter voldtekt. Ifølge krisesenterstatistikken oppga en noe større andel av beboerne med innvandrerbakgrunn at volden var anmeldt, sammenlignet med beboere uten innvandrerbakgrunn, henholdsvis 43% og 36%. Andel anmeldelser etter bakgrunn er oppgitt samlet og ikke brutt ned etter type vold, så det er ikke mulig å si om det er forskjeller i anmeldelse av seksuell vold. Det går heller ikke frem av statistikken hvem som hadde anmeldt, dvs. om kvinner med innvandrerbakgrunn i større grad enn kvinner uten slik bakgrunn, anmelder selv eller om politiet gjør det. Ettersom mye tyder på at politiet kan være mer involvert i at kvinner med innvandrerbakgrunn kommer til krisesentrene, enn hva tilfellet er for majoritetskvinner, kan det ha betydning for andelen anmeldelser, fordi politiet har mulighet til å anmelde selv. Det er ellers slik at voldsutøvelsen er anmeldt i omtrent 40 prosent av tilfellene der en kvinne kommer til krisesentrene, og totalt sett er det 25 prosent som anmelder selv.

Oppsummering

Litteraturstudien avdekket at det er lite norsk forskning som spesifikt omhandler seksuelle krenkelser i innvandrerbefolkningen. Den beskjedne forskningen som finnes fokuserer i hovedsak på ikke-vestlige innvandrere, og vektlegger tema som ære og visse landbakgrunner, og kan dermed sies å reflektere den offentlige oppmerksomheten rundt disse temaene. Det er lite eller ingen kunnskap om seksuelle krenkelser i andre innvandrergrupper, som arbeidsinnvandrere fra Øst-Europa og Baltikum. Det mangler også oppdatert kunnskap om seksuelle krenkelser mot personer i randsonen eller på utsiden av det norske samfunnet, som flyktninger i mottak, og irregulære innvandrere.

Utfra foreliggende forskning er bildet av både utsatthet og hjelpsøking blant personer med innvandrerbakgrunn sammensatt, og det er ikke mulig å konkludere entydig om hvorvidt det er forskjeller i utsatthet eller hjelpsøking og anmeldelse om man sammenlikner med majoritetsbefolkningen. Når det gjelder former for krenkelser og konsekvensene av dem, trekker flere studier frem at æreskultur i enkelte miljøer kan gi grunnlag for særlige former for krenkelser og peker på særlige former for risiko og særlige barrierer for å søke hjelp. Utfra tilgjengelige kilder synes mangfoldstilpasningen av tjenestene å være ujevn.

3 Erfaringer i hjelpeapparatet og politiet

I denne delen av rapporten presenterer vi funnene fra den empiriske studien som besto av intervjuer med og skriftlige svar fra representanter for sentrale hjelpe-tjenester, politi og frivillige organisasjoner. Kapitlet handler altså om hjelpernes erfaringer med, forståelser av og synspunkter på prosjektets tema. Til slutt har vi også med informantenes erfaringer med hva som fungerer godt, og innspill hva som kan gjøres bedre.

Hjelpsøking

Mange av de intervjuede delte antakelsen om at personer med innvandrerbakgrunn har høyere terskel for å oppsøke hjelp i forbindelse med seksuelle krenkelser, enn personer fra majoritetsbefolkningen. Bildet er imidlertid ikke entydig. Som vi viste i forrige kapittel, har krisesentrene en betydelig overrepresentasjon av brukere (særlig beboere) med innvandrerbakgrunn, mens støttesentrene mot incest har en underrepresentasjon. Dette bildet bekreftes delvis i våre intervjuer. Støttesentrene rapporterer til oss at de har brukere med innvandrerbakgrunn fra mange ulike land, om enn i varierende grad. De har inntrykk av at det skal mer til for at disse søker hjelp, enn tilfellet er for majoritetsnorske. Når det gjelder overgrepsmottakene, finnes det som nevnt ikke statistikk. I intervju med ansatte ved to mottak har vi fått opplyst at andelen ved det ene er økende, mens det andre opplever at andelen ikke er vesentlig lavere enn innvandrerandelen i området de dekker. Av dem som oppsøker overgrepsmottak anmelder omkring halvparten, og representantene for mottakene hadde ikke inntrykk at denne andelen var lavere for utsatte med innvandrerbakgrunn.

Studien vår viser at både minoritetsorganisasjoner og aktuelle offentlige tjenester, som minoritetsrådgivere i videregående skoler, kommer i kontakt med mennesker som har opplevd seksuell vold. Det føres imidlertid ikke statistikk som kan gi et inntrykk av omfanget. Gjennomgående vurderer imidlertid informantene, at terskelen for å søke hjelp er høyere.

Likhet og forskjell

Likhet og forskjell står sentralt i dette prosjektet: Grunnleggende sett spør vi om det er forskjeller mellom personer fra majoritetsbefolkningen og personer med innvandrerbakgrunn, når det gjelder det å søke hjelp eller anmelde seksuelle overgrep.

Følgelig har vi spurt informantene om deres erfaringer og synspunkter på likhet og forskjell. Vi har bedt dem sammenligne majoritet og minoritet, men også om forskjeller blant ulike grupper med innvandrerbakgrunn. Mange av informantene var skeptiske til å uttale seg for bastant om forskjeller mellom innvandrerbefolkningen og majoritetsbefolkningen. En vanlig første respons var at det er

svært vanskelig å generalisere om innvandrere i denne sammenhengen. Det er jo stor variasjon mellom ulike grupper, og innad i disse gruppene. Et annet sentralt poeng fra mange av informantene var at det er så mye som er likt, på tvers av majoritet og minoritet. Som en av krisesenterinformantene sa det, da vi snakket om det å søke hjelp og åpne seg for andre: «Alle våre brukere underkommuniserer seksuelle overgrep.»

Flere påpekte dessuten, at svaret på spørsmålet om likhet og forskjell vil variere, avhengig av hvilke aspekter det handler om. En representant for et overgrepsmottak mener at det ikke er vesentlige forskjeller mellom minoritet og majoritet, og at blant annet reaksjonsmønsteret etter overgrep er likt uavhengig av etnisitet. Det kan være noen forskjeller, men informanten mener at det er vanskelig å peke på om dette har bakgrunn i landbakgrunn, kultur eller annet. I noen tilfeller er det kanskje ikke selve krenkelsene som er ulike.

En gruppe informanter var imidlertid mer opptatt av og komfortabel med å snakke om forskjell. Dette er de som jobber med æresrelatert vold og det som kalles negativ sosial kontroll, som assosieres med klassisk patriarkalske og kollektivistiske samfunn og familier. Disse informantene er de som bidrar med mest konkret informasjon om det særegne ved barrierer for hjelpsøking for noen personer med innvandrerbakgrunn. Flere av disse informantene baserte sin fremstilling av det særegne ved denne gruppa på en ganske entydig kontrast til majoritetsnorske forhold. Det kunne for eksempel handle om hvordan unge minoritetsnorske kvinner som har blitt voldtatt ikke tør å fortelle det til familien fordi familien ikke ville støtte dem, men snarere fordømme, skyldbelegge og straffe dem. Noen ganger blir dette poenget fremstilt i kontrast til majoriteten, som om det tas for gitt at alle majoritetsnorske unge kvinner forteller familien sin om overgrep og får støtte. Fra forskning og praksisfeltet vet vi at det siste ikke er tilfelle. Vi vet at unge kvinner ikke nødvendigvis forteller foreldrene sine at de ble voldtatt på fest, og vi vet at kvinner risikerer å få skylden for overgrep, både i sosiale sammenhenger, rettsapparatet og i media.

Informantene har altså to ulike måter å forholde seg til forskjell og likhet på. Uavhengig av hvor de plasserer seg, har de viktige erfaringer og innspill til denne undersøkelsen. Med ovennevnte forbehold har vi valgt å gjengi det de sier uten å kommentere denne dimensjonen videre i dette empiriske kapitlet. Så vil vi komme tilbake til hvordan informantene snakker om likhet og forskjell i avslutningskapitlet.

Forståelser av overgrep og krenkelse

Der det ble løftet frem forskjeller handler de om flere ulike ting. Det kan handle om at overgrepet ikke identifiseres som en krenkelse på grunn av kulturelle og rettslige normer. Eller at den utsatte ikke føler skam på samme måte som vi kjenner fra en majoritetskontekst. Et annet tema handler om hvorvidt den utsatte ser på det seksuelle overgrepet som noe eget, eller som del av noe større og kanskje verre. Og det kan handle om særegne former for overgrep eller kontekster for overgrep,

og om seksuelle krenkelser som er mer krenkende i noen kulturelle kontekster enn i andre, som for eksempel horestempling.

Et tema som mange var opptatt av, gjaldt hvorvidt og hvordan noe oppleves eller forstås som et overgrep. Både den sosiale konteksten og kulturelle forståelser av hva som er vanlig eller legitimt, vil forme hva som oppfattes som mer og mindre krenkende. Representanten for et krisesenter er inne på slike forskjeller i det følgende sitatet, der fokus er på overgrep i en parrelasjon:

Når det avdekkes, så er den objektive beskrivelsen av selve overgrepet, slik man snakker om det, mer dramatisk for majoritetsnorske enn dem som kommer fra kulturer der dette nesten er normalisert. Dette henger sammen med kvinnefrigjøring, kvinnekamp og rettigheter i Norge. Vi har lært å sette grenser, eier vår egen seksualitet og har rett til egen lyst. Kan ta initiativ til sex eller si nei til sex, også overfor partner. Selv ville jeg oppleve det som et overgrep og veldig dramatisk om min egen mann ikke tar et nei for et nei og bare «tar seg til rette». Mens kvinner fra andre kulturer kan oppleve at det er normalen at mannen tar seg til rette og tvinger seg på dem, uten at de opplever dette som voldtekt. Kanskje blir opplevelsen av overgrepet svakere av at man ikke opplever det som overgrep, men bare som en plikt. Dette kan være en beskyttende faktor. Vi snakker mye med ansatte om at vi ikke må møte brukere med vår egen sjokkreaksjon på at «dette er voldtekt!»

En annen krisesenteransatt fortalte at senteret har hatt beboere med afrikansk bakgrunn som har blitt utnyttet i prostitusjon. Disse kvinnenes opplevelse av krenkelse handlet ikke bare om det fysiske overgrepet, men om en mer generell dehumanisering, som det er nærliggende å knytte til rasisme:

Det de sier oppleves som krenkende, er å bli nedverdiget og latterliggjort og behandlet som et dyr og ikke et menneske. De forteller at de kan bli voldtatt på grove måter og behandlet som dyr, mens andre menn står og ser på og ler.

Informanten var opptatt av at opplevelsen av krenkelse kan variere mellom grupper, men også mellom individer. Det er viktig ikke å la forutinntatthet og stereotyper styre, understreket hun:

Jeg kunne gi eksempler på ulikhet mellom land, men det er også mye felles. Spørsmålet man må stille er hva som gjør at en person blir ydmyket og at noe oppleves krenkende? [...] Selv om man kanskje kan se noen forskjeller på gruppenivå så er ikke det til hjelp når man møter den enkelte. Det er viktig å møte den enkelte uten fordommer. For eksempel hadde vi en ung kvinne fra Pakistan som sa at mannen ville hun skulle ha sex med andre mens han så på, og etter hvert gjorde hun det for å glede ham. Men det passer ikke med vårt bilde av muslimske kvinner fra Pakistan.

Vi må se på hensikten med sex og kontroll over egen kropp. For eksempel flytter man kanskje litt på egne grenser for å komme seg ut av fattigdom, men når blir det til krenkelser? Ingenting er absolutt. Man kan ikke generalisere på gruppenivå. Hva du gjør for å overleve er også avhengig av hvordan seksualiteten blir forstått og behandlet i det samfunnet man kommer fra. I mange kulturer er all sex som ikke handler om reproduksjon skambelagt.

Om jeg skal peke på ulikheter, kunne jeg si at generelt så har kvinner fra Pakistan, India og Bangladesh ikke noe språk for seksualitet, der er det helt tabu, mens kvinner fra Midtøsten snakker mye om seksualitet og har forventninger om sex og nytelse. Men om mannen vil ha sex og man ikke vil, så oppleves det ikke nødvendigvis krenkende at man stiller opp likevel. Det hører med til plikten i ekteskapet. Så det er forventet og ikke nødvendigvis krenkende å stille opp på sex selv om man ikke har lyst.

Som det siste sitatet indikerer, er ulikheter i synet på uønsket sex i ekteskapet et tema mange var opptatt av. Mens norsk lov kriminaliserer seksuell tvang i ekteskapet på linje med slike overgrep i andre kontekster, har flere andre land ikke noe rettslig begrep om voldtekt i ekteskapet. Våre informanter har erfaring med kvinner med bakgrunn fra land der det å tilfredsstillte mannens seksuelle behov anses som en del av hustrurollen – eventuelt også forstått som en lydighetsplikt i henhold til formell lov eller religiøse normer, for eksempel i islam. I den forbindelse fremhever noen at det ikke er gitt hvordan dette slår ut for den enkelte, for eksempel når det gjelder hvorvidt og hvordan de opplever dette som overgrep, eller hvilke erfaringer som har størst krenkende kraft. Flere nevner at det å se sex innen ekteskapet som en del av kvinnens plikt og mannens rett, kan bidra til økt utsatthet for tvang og krenkelser, men at det også kan fungere som en beskyttende faktor: Det som oppfattes som normalt eller legitimt har kanskje ikke like stor krenkende kraft.

En av bistandsadvokatene nevner dette som en mulig forskjell mellom kvinner. Hun oppfatter at den seksuelle volden i ekteskapet i mindre grad ses som en krenkelse av ikke-europeiske kvinner, sammenlignet med europeiske og norske. I likhet med andre av de vi har snakket med, mener hun at det mer oppfattes som en plikt i ekteskapet som man må finne seg i. Dermed er den seksuelle volden ikke subjektivt den verste delen av volden. Kvinnene har derimot ofte sterk frykt for represalier og for å bli drept, er hennes erfaring.

Noen av informantene er inne på at dette kan stille hjelpere overfor et dilemma. De har hatt kontakt med kvinner som har erfaringer med noe som ut fra norsk lov defineres som voldtekt i ekteskapet. Men hva skal hjelperne gjøre om den det gjelder ser dette som en del av de ekteskapelige pliktene, og det ikke er dette som er årsaken til at hun oppsøker hjelp? Det hun ønsker hjelp til, er å komme seg ut av et voldelig forhold og få beskyttelse. Vil det da være riktig også å påføre henne enda en offerstatus, som offer for seksuelle overgrep? En minoritetsrådgiver formulerer det slik:

Her er det noen viktige etiske temaer. Jeg kan anlegge et etnosentrisk perspektiv og fortelle en person at du har blitt voldtatt hele livet (i et langt ekteskap). Men jeg tenker at det handler om respekt for den enkelte. Det er andre måter å si ting på. Man bør heller informere om at her i Norge har du visse rettigheter.

Et beslektet tema ble nevnt av en annen minoritetsrådgiver basert på erfaring med å snakke med foreldre om tvangsekteskap. Hvordan skal vi forklare mødre at dette i realiteten er å utsette datteren for voldtekter, når de selv kanskje har blitt giftet bort på samme måte, spør hun seg:

Når man tar opp dette sitter kvinnene bare og ser ned i gulvet. De har jo selv opplevd det, og «det gikk jo bra». De vet ikke at man kan si nei; trodde de måtte si ja til alt som mannen ville. Så foreldrerådgivning og informasjon til foresatte er viktig. Og informasjon om at voldtekt ikke bare skjer på gata.

Andre mener tvert imot at personer med innvandrerbakgrunn ikke har problemer med å se seksuell vold fra ektemann som vold. De opplever at den seksuelle volden for en del kan være forbundet med mindre skam enn for majoritetsnorske og personer med vestlig bakgrunn, fordi personer i enkelte innvandrergrupper ikke i like stor grad forventer et likeverdig kjærlighetsforhold i utgangspunktet. Volden, også den seksuelle volden, blir dermed lettere å plassere hos utøver og ikke noe den utsatte selv tar ansvaret for.

Også verbal vold trekkes frem, når det gjelder forskjeller i hva som oppleves krenkende, og hva som har krenkende kraft. Da er det særlig snakk om horestempling. En representant for politiet reflekterer over dette, særlig med bakgrunn i saker der jenta kommer fra familier med strenge krav til seksuell avholdenhet og ærbarhet:

Det å bli kalt hore ser vi mye. Majoriteten av dem vi jobber med hører dette. Jeg har inntrykk av at det har en annen betydning og større krenkende kraft for dem med minoritetsbakgrunn. Og det gjelder også dem som er oppvokst her, det virker som om det fortsatt er like krenkende som for nyankomne. Mens for majoritetsnorske betyr det ikke like mye.

Vi ser også at de som oppsøker krisesenter kan bli horestemplet. Det handler om at kvinner som forlater en mann blir sett som horer, det hører vi. Og det kan være en grunn til ikke å dra på krisesenter. Men jeg er ikke sikker på om det er fordi at det er bokstavelig at de sier at kvinner selger sex på krisesenter. Det er nok mer at kvinner som er uten oppsyn av en mann per definisjon er løsaktige og dermed «horer».

Problemet med å peke ut og begrepsfeste seksuelle krenkelser som kom opp i flere av intervjuene er ikke begrenset til minoriteter, men er et mer generelt problem når det gjelder vold og overgrep. Flere påpeker at det å definere seksuell vold i parforholdet kan være vanskelig, også for majoritetsnorske, som for eksempel denne representanten for et krisesenter: «Og hva er seksuell vold i

parforhold? Det er jo veldig mange også i majoritetsbefolkningen som forstrekker seg seksuelt i forhold.»

Forskning på såkalt gråsonesex synliggjør at det ikke å definere det som skjedde som en krenkelse eller voldtekt kan være en måte å komme videre i livet på (Khan, Hirsch, Wamboldt & Mellins, 2018; Hansen et al, 2020). Det å bli presset til å definere en kanskje uklar eller ambivalent erfaring som en entydig krenkelse kan motsatt bidra til å forstørre og forverre erfaringen. Flere av informantene var inne på at man må være varsom, ikke bruke «de norske brillene» og ikke la sine egne, kulturelt bestemte følelsesreaksjoner styre. Mange påpekte også at det å komme dit at man kan definere noe som et overgrep og snakke om det, tar lang tid og krever støtte. Forskningen viser altså at heller ikke «de norske brillene» er utvetydige og de samme for alle utsatte med majoritetsnorsk bakgrunn.

Særegne former?

Vår studie har ikke som formål å undersøke overgrepene som sådan, men vi har fått en del data om hva de utsatte har vært utsatt for. Denne variasjonen kommer frem i ulike sammenhenger i denne rapporten. Her skal vi bare knytte enkelte kommentarer til det helhetlige bildet.

Det går et skille i materiale mellom de som forteller om seksuelle krenkelser mot ett offer fra en overgriper, og de tilfellene der det forekommer seksuell utnyttelse som hadde et mer kollektivt preg. De fleste informantene forteller om individuelle overgrep, ofte i parforhold. Samtidig er det et sentralt poeng, at kollektivet rundt den utsatte noen ganger har lagt opp til overgrepet. For eksempel vil et tvangsekteskap der familien gifter bort en sønn eller datter mot hans eller hennes vilje, som oftest lede til seksuelle overgrep. Vi kan se det som en form for kollektiv seksuell vold fordi familien bidrar aktivt til at den tvangsgiftede blir tvunget til å ha sex med ektefellen mot sin vilje. I noen tilfeller vil begge ektefeller være utsatt ved at verken mannen eller kvinnen ønsker å ha sex med den andre, men presses til det av de som har arrangert ekteskapet. I noen tilfeller er kjønnslemlestelse også en del av voldsbildet. En minoritetsrådgiver ga et eksempel: «Jeg hadde en sak der hun var kjønnslemlestet og fikk store skader etter tvungent samleie på bryllupsnatten. Mor satt på naborommet og ventet på at de skulle gjøre seg ferdig.»

Noen former for overgrep kan være særegne for deler av innvandrerbefolkningen og er knyttet til bestemte praksiser og normer. I dette materialet har vi en overvekt av informanter som jobber spesielt med æresrelatert vold, altså den volden som familie og slekt og deres nettverk utøver mot særlig unge, ugifte kvinner for å forhindre eller gjenopprette ærestap. Det er snakk om familien og slektas kollektive sosiale omdømme som er avhengig av kvinners seksuelle ærbarhet. Volden og kontrollen utøves derfor kollektivt, der flere utøvere samarbeider om å kontrollere og sanksjonere kvinnen. Her er det vanligst å høre om fysisk og psykisk vold, men vårt materiale indikerer at også seksuell vold kan inngå. Det kan se ut til at

seksuelle overgrep i noen tilfeller kan brukes som ledd i kontroll og straff av unge kvinner, slik denne representanten for et hjelpetilbud forteller om:

Jeg har møtt jenter som har vært misbrukt av far og bror for å kontrollere. Og det brukes trusler. En jente fortalte at hun fikk beskjed om at hvis hun fortalte noen om hva som foregikk, skulle overgriper spre at hun ikke var jomfru. Og som straff – dette er det du fortjener. I noen tilfeller er det anale overgrep. Da har overgriper sagt at han vet at hun ikke kan bli gravid, så da ligger all skyld på henne.

At den som begår overgrepene bruker trusler for å hindre den utsatte i å si fra er kjent, men bruk av jomfruhinne-utpressing er særegent for grupper der normer om kollektiv ære knyttet til kvinners kyskhets står sterkt (Bredal, 2011).

Et krisesenter nevnte et eksempel på slik seksuell utpressing i jevnaldersammenheng. Det dreide seg om unge mannlige asylsøkere som utnyttet lokale jenter med innvandrerbakgrunn. Dette var jenter som hadde det veldig strengt hjemme, som ble fulgt til og kontrollert på skolen av yngre brødre. Noen etablerte forhold med guttene på asylmottaket og ble med dem til mottaket i skoletiden og hadde sex. Da de ble utsatt for vold og overgrep, og ville ut av dette, ble de truet med at guttene hadde bilder, at de ville sende dem til faren eller brødrene deres. Krisesenteret opplevde saken som veldig vanskelig, og hadde tett dialog med politiet. Noen av jentene kom ut av det ved å gifte seg med noen som familien valgte. Bare en sak ble anmeldt, og da var det ikke den seksuelle utnyttelsen, men vold mellom denne gutten og faren til jenta som ble anmeldt.

Seksuelle overgrep i familien/incest kan være del av et bredere overgrepstilbud med flere ulike utøvere både innen og utenfor familien. En ansatt på et hjelpetilbud beskrev et eksempel der en jente tok kontakt på grunn av fare for tvangsekteskap. Etterhvert fortalte hun om omfattende overgrep og misbruk i opprinnelseslandet. Hun hadde blitt seksuelt misbrukt av både onkler og fettere, og vår informant beskriver det som at hun fra hun var liten hadde «blitt en som alle kunne bruke». Etter at familien kom til Norge, var det brødrene som misbrakte henne. De skal også ha «leid henne ut» til kamerater. Dette skjedde mens hun gikk på ungdomsskolen. Vår informant oppfattet at jenta var svært sårbar for å bli utnyttet, og at hun kunne søke bekreftelse gjennom å inngå seksuelle relasjoner til gutter på videregående. I tillegg til overgrepene fra familiemedlemmer ble hun også misbrukt av to lærere. Disse var etnisk norske. Hun oppsøkte hjelpetiltaket da det ble for vanskelig hjemme. Det ble straffesak, og ifølge vår informant går det bra med henne, fordi hun fikk nødvendig hjelp og støtte over tid: «Hun hadde aldri klart å fortelle hvis hun ikke hadde fått ro, tid og trygghet, så mye «innpakking» som hun fikk hos oss.» En kompliserende faktor i denne saken var at jenta hadde begrensede kognitive evner. Dette er noe andre også har erfart og er en kjent tilleggsfaktor som øker sårbarhet for overgrep generelt.

I faglitteraturen betegnes slike kombinasjoner av overgrep i barndommen og reviktimisering senere i livet og i ulike kontekster, gjerne med begreper som polyviktimisering og multiviktimisering (Mossige & Huang, 2019). Vårt materiale indikerer at det er behov for mer kunnskap som belyser dette i en storfamilie-sammenheng.

Utsatte menn

Vi har ikke fått inn mye data om seksuelle krenkelser av gutter og menn med innvandrerbakgrunn. Som nevnt i forrige avsnitt, kan gutter og unge menn utsettes for tvangsekteskap og dermed presses til å ha sex med en de ikke har valgt selv. Temaet omtales i intervjuene for det meste i sammenheng med homofili og homofobi. I mange innvandrer miljøer er det mindre aksept for homofili enn i majoritetsbefolkningen. Dette gjør det vanskelig for gutter og menn som har vært utsatt for seksuelle krenkelser å si fra, fordi de risikerer å bli stemplet som homofile.

En politiansatt reiser spørsmålet om voldtekt i festsammenheng; hva med gutter/menn med minoritetsbakgrunn som har blitt voldtatt av andre gutter/menn? Frykten for å bli stemplet som homofil, gjør at man ikke kan si fra. Manglende aksept for homofili er også et problem for unge gutter som tiltrekkes av personer av samme kjønn, men ikke er åpent homofile. I slike overgrepssaker står politiet overfor et dilemma:

De har ikke sagt til noen at de tiltrekkes av menn eller er homofile, skal de tvinges til å «komme ut av skapet» for første gang i politiavhør? Jeg/Vi har vurdert noen slike saker og kan komme til at det er bedre for offeret å henlegge enn å gå videre med saken.

Som et mer marginalt eksempel nevnte denne informanten også bruk av hevnvoldtekt mellom menn i enkelte kriminelle gjengmiljøer med bakgrunn fra land der homofil seksualitet er særlig skambelagt. Som trussel eller straff var voldtekt enda mer effektivt enn fysisk vold. Dette var noe han hadde hørt om i en tidligere fengselsjobb, og han hadde ikke hørt om tilsvarende i majoritetsnorske kriminelle miljøer.

Som gutt eller mann som har blitt voldtatt analt blir du truet med at hvis noen får vite det, så er du homo. Så man kan ikke si det til noen og kan ikke gjenopprette ære ved å banke dem som gjorde dette. Offeret blir isolert.

At andre former for seksuelle krenkelser av gutter og menn i liten grad kommer frem i intervjuene, betyr ikke at slike krenkelser ikke begås. I 2018 avdekket VG at tre unge asylsøkende gutter ble utnyttet seksuelt av norske kvinner som arbeidet som frivillige på asylmottak (Sfrintzeris, 2018).

Barrierer mot å søke hjelp: Den utsattes sosiale kontekst

I materialet tematiseres flere barrierer for å søke hjelp. Vi har sortert dem i to hovedgrupper: de hindrene som handler om miljøet rundt den utsatte, og de som gjelder offentlige tjenester, hjelpeapparatet og samfunnet i stort. Vi skal først se på noen aspekter ved den sosiale og kulturelle konteksten den utsatte lever i, inkludert familie og nettverk.

Tabuisering og manglende kunnskap

Et helt sentralt sett av forklaringer på hva som hindrer utsatte i å søke hjelp, handler om holdninger til og normer for seksualitet. Dels forteller informantene om konservative kjønns- og seksualnormer, som forbud mot sex før ekteskapet, forbud mot ikke-heterofil sex og tabuisering av temaer knyttet til kropp og seksualitet mer generelt. Dels er flere spesielt opptatt av det som ofte kalles æreskultur, og betydningen av særlig kvinners seksuelle ærbarhet for familiens og slektas sosiale omdømme.

Seksualkonservative normer og tabuisering av sex bidrar til at både unge og voksne verken har kunnskap eller språk for å snakke om overgrep. At man ikke snakker om sex og kropp, og ikke vet hva som er normalt, bidrar til økt utsatthet, som denne minoritetsrådgiveren forklarer:

Når man ikke snakker om det så «finnes det» ikke, og det er vanskelig å vite hva som er normalt. Særlig mange av dem som kommer nye her kjenner ikke sine egne grenser. Det snakkes ikke om det [overgrep]. Og om det kommer opp er det jentas skyld. De vet ikke hva som er riktig og normalt og hva de kan forvente seg.

Et eksempel er en informant som forteller at hun hadde kontakt med en jente fra Afghanistan som var blitt utsatt for overgrep fra en majoritetsnorsk mann som var verge for henne. Han fikk henne til å sitte på fanget hans mens hun gjorde lekser, slik at han kunne utsette henne for seksualisert beføling. Han sa til henne at dette var normalt i Norge. Overgrepene ble anmeldt, og barnevernet var involvert.

En minoritetsrådgiver mener at det er en utbredt oppfatning i noen innvandrer-miljøer, at seksuell vold ikke eksisterer i «vår kultur». Dette gjelder for eksempel i den kulturen informanten selv kommer fra (et land i Midt- Østen). Hun illustrerer poenget med at hun selv har konfrontert sin mor med at overgrep ikke bare er noe som skjer blant majoritetsnorske i Norge, men også forekommer i det landet de selv kommer fra, noe moren tidligere benektet. Også andre informanter med minoritetsbakgrunn kommer med eksempler på at slike holdninger, som i dette sitatet fra en representant for en ungdomsorganisasjon:

Seksuelle overgrep er tabubelagt, skam, ikke noe som skal skje med deg, med datteren din. Det blir en blanding av bagatellisering, fornektning og at de ikke forstår at det er mulig. De har lagd seg en vanvittig illusjon om at vi som kommer fra [land] ikke gjør sånn. Det er mangel på kunnskap. Folk er så naive. De trenger kunnskap.

I tillegg til taushet og manglende kunnskap om overgrep og seksualitet, trekker flere informanter frem manglende kunnskap om det norske samfunnet, egne rettigheter, rettssystemet og hjelpeapparatet som en barriere mot å søke hjelp. Flere kommer fra land der kvinners rettsvern er svakt og der det er få og stigmatiserte hjelpetilbud til voldsutsatte. Noen innvandrere kan for eksempel ta med seg informasjon fra hjemlandet om hvordan rettsprosessene fungerer, og tror dette også gjelder i Norge; som at mannen har rett til sex når han vil, eller at det er krav om flere vitner for å anmelde seksuelle overgrep. Det kan skremme mange fra å melde fra. «Mange kvinner lever i stor grad isolert og har dårlige språkkunnskaper – hvordan skal man da vite hva slags rettigheter man har som kvinne i Norge?», sier en representant for en minoritetsorganisasjon. For noen kan det også virke risikabelt å kontakte hjelpeapparatet, fordi de for eksempel frykter at barnevernet skal bli involvert.

En annen dimensjon som blir nevnt, er botid i Norge. Noen peker på at de som er nye i landet har særlige utfordringer og at enkelte grupper er særlig sårbare. Andre mener at i en del spørsmål har også personer som har bodd her lenge og som til og med kanskje er født og oppvokst i Norge, spesielle utfordringer knyttet til patriarkalske strukturer, ære og sosial kontroll.

Representanten for en minoritetsorganisasjon understreket at det er et stort mangfold i måtene folk kommer til Norge på og hvilke innganger dette gir til hjelpeapparatet, blant annet. Mens noen grupper, som flyktninger, er i et system der de har kontakter og støtte rundt seg, har de som kommer gjennom familiegjenforening ikke like mye støtte. Videre er det ikke noen entydig sammenheng mellom botid og hjelpsøking, fremhevet hun:

De som har kortere botid har lettere for å søke hjelp. For dem som har bodd lenge og kanskje er kommet på familiegjenforening mangler mange kunnskap om at man har rettigheter og om tjenestene og hvor man kan henvende seg. Men for dem med kort botid kan det også bli veldig mye informasjon på en gang, og de klarer kanskje ikke å fordøye alt. Når informasjon om vold kommer i tillegg til mye annen informasjon om det norske samfunnet, og man skal få livet på plass, blir mange overveldet og det er kanskje ikke mulig å ta fatt i og bearbeide dette der og da. Og så kan det gå mange år. Og de får ikke bearbeidet det de har opplevd.

Isolasjon og manglende kunnskap blant kvinner og menn som kommer til Norge gjennom familiegjenforening, blir nevnt av flere. En bistandsadvokat mener dette er den aller mest sårbare gruppen: «De får ikke tilstrekkelig informasjon tidlig nok. Og det er et rettssikkerhetsproblem at UDI forholder seg bare til ektefellen. Det er ektefellen som får informasjonen.»

En minoritetsorganisasjon sier at de har fått flere henvendelser fra mennesker med bakgrunn fra land i Øst-Europa. Dette er personer og familier som har kommet til Norge gjennom arbeidsinnvandring og EØS-samarbeidet. For denne gruppen er spørsmålet om rettigheter komplisert. De har noen rettigheter i Norge,

men mangler andre. Caritas jobber særlig mot denne gruppen, men minoritetsorganisasjonen opplever at når det gjelder vold og overgrep så er det et hull. Alt i alt kom det frem mindre informasjon om denne gruppen, noe som er en skjevhet i utvalget.

Vanskelig å snakke om seksuelle krenkelser

For å få hjelp, må du først fortelle, og det er nok der den største bøygen er, tenker jeg.

Dette sitatet fra en ansatt i et hjelpetiltak, peker mot et helt sentralt tema, nemlig at det tar tid å åpne seg om seksuelle krenkelser. Nødvendigheten av ikke å legge press på den utsatte, er noe mange snakker om:

Det kan gå lang tid før de sier noe, dette er vanskelige tema. For nyankomne er jo språket et hinder, da tar det enda lenger tid selvsagt. Da må vi bruke tolk. Både generelt og spesielt når det gjelder denne tematikken, vektlegger vi å bruke tid, bli kjent og trygge dem. Vi formidler at alt er greit å snakke om. Hjelper dem å tematisere ting. Vi vet at det ofte kan være mye de aldri har snakket med noen om, ting som har med psykisk helse å gjøre, og rett og slett, hvordan de har det. Dette er kvinner som kanskje aldri har blitt spurt hvordan de har det, heller ikke av nærmeste familie, foreldre. Så vi bruker mye tid på å prate, bli kjent, avmystifisere alle slags temaer.

Det er de samme beskjedene og mekanismene de er oppvokst med. Alt skal holdes i familien, ingenting skal ut. Alt skal holdes innenfor i familien, det lages stengsler som er umulige å ... Når de begynner å snakke, sier de kanskje at det er noe de ikke kan fortelle. Da er det viktig at de får tiden på seg, til å si litt om gangen, hoppe frem og tilbake i historien ... Og hvis de bare får tid, da har det kommet noen historier. Om overgrep, at de har blitt misbrukt, ting som er så forferdig og så vanskelig at de skjønner at de må gjøre noe med situasjonen, men de skjønner ikke hva. (...) Det er kjempespennende å kunne jobbe så tett med disse jentene. Det er så utrolig mange lag!

Denne informanten forteller at særlig når det gjelder seksuelle krenkelser, kan det hende at den utsatte først «sjekker ut» om hjelperen vil tåle å høre om det, før hun betror seg. Dette er også denne informantens erfaring:

Jeg ser også at mange overgrep våre beboere har vært utsatt for kan være på grunn av krig og flukt, og derfor er så grusomme at det krever at de stoler hundre prosent på at den som skal ta imot dette, kan tåle det og kan ivareta dem. Jeg har hørt noen slike historier og har da vært glad for at jeg har den erfaringen jeg har, for det er historier som brenner seg fast.

Flere har erfart at det er lettere å snakke om fysisk vold enn om seksuelle krenkelser. En informant fra et støttesenter mot incest og seksuelle overgrep tror

at dette kan være en av grunnene til at krisesentrene – som jobber med vold i bred forstand – har en større andel brukere med innvandrerbakgrunn, enn sentrene som har et tydelig mandat på seksuelle overgrep og incest:

Seksuelle overgrep er mer tabu enn vold. Og enda vanskeligere når det er incest. Krisesentrene er godt kjent, og det er nok mer akseptabelt å oppsøke krisesenter. Der er det viktigst å få tak over hodet og få økonomien på plass. Den seksuelle volden er ikke tema når de oppsøker krisesenter. Det er fokus på å mestre livet der og da.

Denne oppfatningen bekreftes av våre informanter fra krisesentrene, der de problematiserer hvorvidt man skal peke ut seksuell vold som noe eget eller se det som del av annen familievold, slik det for eksempel fremgår av dette sitatet:

Seksuell vold og seksualitet er ikke første grunn til å oppsøke krisesenter. Vi følger brukerne. Det gjelder ikke å pushe og ikke overdramatisere. Det må modnes og opparbeides tillit. For noen år siden hadde vi en bruker som hadde gått i behandling sammen med barna i flere år. Hun hadde ikke fortalt til noen at mannen hadde tvunget henne til å ha sex med andre menn mens han så på. Det var for skammelig, så hun hadde ikke fortalt det mens hun gikk i terapi, for å beskytte egen verdighet. De forteller ikke uten å bli spurt.

En bistandsadvokat understreket at hun var tilbakeholden med å generalisere, men om hun likevel skulle gjøre det, så var hennes inntrykk at klienter fra Norge og Nord-Europa i større grad forteller også om den seksuelle volden der det er sammensatt vold. Hennes erfaring var også at man i større grad må spørre klienter fra Latin-Amerika, Asia og Afrika direkte, for at de skal si noe om det.

Å snakke om overgrep når man ikke har lov til å være seksuelt aktiv, er særlig vanskelig. Dette utdypes av en informant fra en minoritetsorganisasjon:

Det er viktig å være klar over at mye er likt mellom majoritet og minoritet. Men noe som kan være utfordrende er å snakke om kropp og seksualitet. I mange grupper er forhold utenom ekteskap ikke akseptert. Det kan føre til større skam om man blir utsatt for overgrep. Man skulle i utgangspunktet ikke hatt dette forholdet eller vært på egenhånd med en mann. Da er det lettere med seksuelle krenkelser i ekteskapet. Da kan man sette det på at han var slem og at dette også var galt. Men for unge jenter som har forhold uten å være gift, de anklager seg selv for å ha satt seg i en slik situasjon. Bare det å ha hatt en slik relasjon kan være vanskelig å innrømme fordi det strider mot egen og omgivelsenes moral. Det er galt bare det å ha denne kontakten og å ha en seksuell relasjon. Det at forhold holdes hemmelig, gir økt risiko og kan brukes av utøver som pressmiddel.

Familien: Mangel på støtte og risiko for sanksjoner

Mange fremhever at familiens reaksjoner utgjør en viktig forskjell mellom majoritetsnorske og personer med innvandrerbakgrunn som blir utsatt for

seksuelle krenkelser. Disse informantene mener at majoritetsnorske som oftest vil oppleve støtte og sympati fra familien om hun eller han blir utsatt for seksuelle krenkelser. Til forskjell vil det i noen kjønns- og seksualkonservative innvandrer-miljøer ofte være den utsatte som blir problemet og som får skylden, både for at det skjedde, men også for at det blir kjent. Dette gjelder særlig i familier og nettverk der æreskultur og kategoriske krav til at kvinner skal være jomfru til de gifter seg. Offeret får lite støtte, blir stående alene og kan bli utsatt for sanksjoner. Om det blir kjent i familien og miljøet vil omkostningene være store, både for den utsatte og for familien. Kombinasjonen av lite støtte og sanksjoner hemmer hjelpesøking. Dette synet deles av mange av de intervjuede, som uttrykt i dette sitatet:

For familien blir problemet at hun ikke kan giftes bort på grunn av at hun ikke lenger er jomfru. Man snakker veldig lite om kropp og seksualitet. Beskytter jentene ved å holde dem borte fra fritidsaktiviteter fra de kommer i puberteten. Hvem skal du fortelle det til om du blir voldtatt på en fest du ikke skulle vært på?

Frykten for familiens reaksjon gjør trusler virksomme. En av informantene med majoritetsnorsk bakgrunn understreker dette poenget ved å bruke seg selv som eksempel:

Om min mann hadde truet med å dele bilder så hadde jo jeg ledd, og om han sendte det til min far så ville jo min far ha støttet meg og tenkt at det var mannen min som var en tulling som jeg burde gå fra. Mens i æreskulturer vil det være hun som får skylden.

En representant for et annet hjelpetiltak sier det slik: «Det kan få veldig store konsekvenser for folk i æreskulturer om informasjon om seksuelle overgrep kommer ut.» Hun forteller at hun har hatt saker med unge jenter som har opplevd incest i barndommen og som har gått og båret på det alene. De har kanskje betrodd seg til helsesøster eller en minoritetsrådgiver, men vil absolutt ikke at det skal gå videre. Det kan være overgrep fra brødre, der familien vet, men vil legge lokk på det. I andre tilfeller er det en kjæreste som er overgriperen – en kjæreste som jenta har holdt hemmelig og som familien ikke må få vite om. Å fortelle om overgrepet innebærer å fortelle at man har hatt sex, og da er man ikke lenger en ærbar jente. Det er jenta som får skylden, både for overgrepene og for at hun skader familiens ære, gitt at det blir kjent utad:

Jenta får skyld, både for å snakke om det, for at det har skjedd, for eksempel at hun skal ha kledd seg utfordrende, og for at hun ødelegger familien. [...] De vet at de risikerer både å få skylden og bli utstøtt av familien. Noen kan være utsatt for overgrep på fest eller deling av nakenbilder. En ekskjæreste kan presse henne med bilder, til fortsatt å ha sex eller et forhold. Han truer med å sende bildene til familien. Det er veldig vanskelig, og de opplever at de ikke kan fortelle til familien. Og for særlig sårbare grupper, for eksempel minoritetsjenter med lett psykisk utviklingshemming er det enda mer krevende og vanskelig både å få frem

hva som har skjedd og hjelpe. [...] Unge jenter bærer på dette alene, og det er veldig skamfullt. De har angst for ikke å være jomfru på bryllupsnatta; tenker på hvordan de kan få fikset jomfruhinnen. De får jo ikke lov å ha kjæreste eller sex. Noen frykter for å ikke lenger være jomfru etter seksuelle overgrep i barndommen. Disse bekymringene og det å være alene med dem, gir store psykiske helseplager.

Det å bryte ut og eventuelt fortelle kan i noen tilfeller være svært risikofyllt, som en representant for et hjelpetilbud forklarer:

Seksuelt misbruk er en familiehemmelighet og ikke noe man snakker om utad. Jentene har godtatt den posisjonen de har i familien. Men når det blir så uutholdelig, skjønner de at de må gjøre noe med det [søker hjelp/flykter fra familien]. Men når jenta blir borte mister familien oversikten over hvilken informasjon som kommer ut. Det er vanskelig å vurdere hvor farlig det er for henne da.

Ifølge denne informanten kan det i noen tilfeller være nødvendig å tilby jenta et botilbud med beskyttelsestiltak – som adressesperre – for å hindre familien eller andre i å iverksette represalier.

En representant for en minoritetsorganisasjon mener på sin side at frykten for familiens negative reaksjoner i en del tilfelle kan være overdrevne. Denne organisasjonen har erfart at familien i mange flere tilfeller vise seg å støtte den utsatte dersom hun først våger å snakke. Det er uheldig dersom hjelpeapparatet ukritisk bygger opp om denne forestillingen, understreker hun:

Den unge generasjonen er kanskje litt for skremt i utgangspunktet, de er unødvendig redde for eksempel for hva foreldrene vil si og for konsekvensene av å fortelle. Og også hjelpeapparatet bidrar til dette, ved at det fokuseres mye på at man kanskje ikke vil bli trodd eller at det blir vanskelig på grunn av landbakgrunn og religion. Det fremstilles ofte som vanskeligere enn det hadde behøvd å være. For eksempel i saker om jomfruhinne der de tenker at hvis familien får vite jeg ikke er jomfru, så vil jeg bli utstøtt eller miste kontakten for alltid. Men ofte finner man jo en løsning. Kanskje blir familien sint, men som oftest så går det bra. Og selv der familien gjør feil, kan de jo likevel ende med å støtte henne. Så som oftest går det bra. Men i noen få tilfeller er det best ikke ha kontakt med familien.

Informanten nevner dessuten at forestillingen om at familien alltid reagerer negativt kan utnyttes av utøver som vet at den utsatte ikke vil si fra av frykt for familien, og kan hindre utsatte i å søke støtte og hjelp. Også andre gir eksempler på at familiens antatte negative reaksjoner kan brukes aktivt som del av trusler, blant annet om bildedeling, der det å sende bilder til familien brukes som press for å oppnå sex eller for å holde unge jenter fast i forhold. Her er det igjen forestillingen

om familiens reaksjoner som gjør at denne trusselen er effektiv. En minoritetsrådgiver bekrefter at bilder som utpressingsmiddel er aktuelt, men forteller at utfallet kan variere:

Vi har hatt noen saker med bilder. Vi har to jenter her nå som blir presset av kjæresten. Han har bilder av dem og presser dem med å true med å sende til faren. Den ene sa fra til foreldrene og fikk støtte. Faren hennes ringte gutten og skjelte ham ut. Den andre er fortsatt sammen med gutten og sier at de har det bra nå.

Det er altså eksempler på at familien kan overraske den utsatte ved å vise seg som mer støttende enn forventet. I noen tilfeller kan det likevel komme negative konsekvenser i ettertid. Et eksempel på dette gir en minoritetsrådgiver i en sak der en jente var blitt voldtatt og det ble anmeldt av jentas mor. Men i etterkant av dette opplevde jenta sterk kontroll fra mor. Det å følge opp konsekvensene er krevende, ifølge minoritetsrådgiveren, som både fungerte som en støtteperson og samtalepartner, og fulgte opp når det gjaldt kontakt med fastlege og NAV, politi, barnehuset, barnevernsvakta, barnevernet og bydelen. Mor ønsket på sin side minoritetsrådgiveren ut av saken etter at hun meldte bekymring til barnevernet.

I andre tilfeller kan foreldrene tro på barnet og forsøke å beskytte ham eller henne, men vil ikke at det skal bli kjent. Dersom overgriperen er en del av familiens nettverk betyr det at barnet må omgås vedkommende, forklarer denne informanten fra en ungdomsorganisasjon:

De som har fortalt sier at mor eller foreldrene har visst, men ikke tatt det videre. Det preger barnet hvis de voksne nære ikke tar ansvar, hvis barnet må fortsette å være nær overgriperen som er i nettverket eller familien. Foreldrene tar kanskje noen grep for å beskytte barnet, men det regnes ikke som alvorlig nok til at de bryter kontakten med vedkommende eller anmelder etc.

Årsaken til at foreldrene ønsker å dysse ned det som har skjedd, kan være flere, sier denne informanten. Det handler blant annet om å skåne både barnet og seg selv for de sosiale sanksjonene, men også om kvaler knyttet til eget ansvar:

I vår kultur kan det være sånn at hvis noen har forgrepet seg på barnet ditt, så tar folk avstand fra deg selv om du er offeret. Og ett av de vanskeligste problemene hvis en jente på 10 år er utsatt for overgrep er jo hvem som skal gifte seg med henne da? Hun er jo ikke ren da! En ting er skammen, men det å tie er også en måte å beskytte datteren på. Man glemmer, vil ikke gjøre vondt verre. Traumene kan være verre enn å bli tatt på. Jeg tror også at det kan handle om at ... hvis barnet ditt blir utsatt for overgrep så har foreldrene gjort noe feil, de har ikke passet på barnet sitt. Det er nok mye skam hos foreldrene.

Barrierer mot å søke hjelp: Tjenesteapparatet

Flere peker på at barrierene for å søke hjelp ikke bare ligger hos den utsatte og hans eller hennes omgivelser. Forklaringen må også søkes i hjelpe- og tjenesteapparatet, som manglende kompetanse, dårlig tilpasset hjelp og passivitet.

Manglende kunnskap og faglig usikkerhet

Som vi har sett, er det stor enighet blant intervjupersonene om at det i en del grupper snakkes lite både om overgrep, men også om seksualitet generelt. Dette problemet gjelder imidlertid ikke bare minoritetsgrupper, men også hjelpeapparatet og det norske samfunnet generelt. Blant annet peker informantene på mangler ved seksualundervisningen i skolen, som i dette sitatet:

Det er pinlig lavt kunnskapsnivå, og norsk undervisning om seksuell helse er under enhver kritikk. Det man kaller seksualundervisning er lite, kommer seint og er mangelfullt. Man har en vanvittig berøringsangst. Det gjelder både vanlig seksualundervisning og selvsagt også det å snakke om overgrep.

At hjelperne selv har problemer med å snakke om seksualitet og overgrep, er også noe flere er opptatt av. En informant som jobber med ungdom sier det slik:

Det er en taushetskultur. Norge er et veldig konservativt land med hensyn til seksuell frihet og seksuell helse. Nordmenn tror det er motsatt – at vi er så frie. Når jeg prater med ungdom bruker jeg begreper og ord som ungdom bruker. Jeg sier kuk og fitte etc.

Noe jeg ofte hører blant fagfolk som søker hjelp med saker som gjelder krysskulturell ungdom, er at de bruker begreper som ikke skal krenke. Og de snakker om kultur på en veldig bred måte. For eksempel i helsevesenet, at folk der antar at disse temaene er så mye vanskeligere å snakke om i disse kulturene. De tillegger mye ekstra sårbarhet til minoriteter, som egentlig er projisering av egen usikkerhet.

Denne informanten mener at det er stor faglig usikkerhet i yrkesgrupper som møter ungdom. Han har opplevd at mange er tilbakeholdne og redde for å spørre om overgrep og krenkelser. Dette bygger han blant annet på sine møter med ungdom som allerede har vært til samtaler hos andre i hjelpeapparatet uten å fortalt om overgrep. Når de så åpner seg for ham, spør han dem hvorfor de ikke har fortalt det til andre voksne. Da ligger oftest ikke forklaringen i at den unge ikke vil eller tør å dele, men at de voksne ikke spør:

Jeg spør rutinemessig om de har vært hos andre; om de har fortalt dette til andre. Når de svarer nei, spør jeg hvorfor de valgte å fortelle til meg. Den vanlige forklaringen går på de andre. At de ikke spurte.

Informanten er opptatt av at fagfolk og hjelpere må spørre om det de skal avdekke: «Man må jo være respektfull, selvsagt, men man må spørre.» Han tror at tilbakeholdenheten skyldes usikkerhet, men også frykt for å gjøre skaden verre ved å rippe opp i det vonde. Slik han oppfatter det, er de engstelige for å «trigge» følelser og bidra til retraumatisering, som gjør vondt verre for den utsatte og utløser reaksjoner de selv ikke har kompetanse til å ta imot. Løsningen blir altfor ofte at de tier, hevder han: «Dette gjelder over hele fjøla – lærere, rådgivere, helse- sykepleier og så videre. Voksenopplæringen skiller seg litt positivt ut, faktisk.» Han understreker at det er mange måter å spørre både respektfullt og direkte på, og man kan lære seg å håndtere reaksjoner:

Man må bare forklare og gi mening til hvorfor man spør. Jeg spør om seksuell legning, seksuell omgang, seksuell helse, om vold – blir du slått, og så videre. Det er en feil antakelse at man utsetter dem for noe verre hvis man spør. Og hvis de får en reaksjon fins det måter å takle det på, som man kan lære seg. Det er ikke så komplisert, men ofte opplever jeg av at man vil forsvare sin passivitet med pseudofaglige argumenter.

Hvordan man skal snakke om sex og overgrep er flere opptatt av. Mens informanten ovenfor bruker direkte språk overfor ungdommene vedkommende jobber med, peker andre på behovet for å nærme seg temaet mer indirekte og gradvis, også språklig. Flere er inne på at begreper som voldtekt og seksuelle krenkelser er vanskelige å bruke, og at man heller bør snakke om at noen har gjort noe seksuelt med deg mot din vilje. For eksempel sier representanten for en minoritetsorganisasjon at de ikke bruker ord som «voldtekt» eller «seksuelle overgrep», men heller «trussel», «abuse», «vil ikke». Denne informanten snakker primært om voksne som målgruppe.

Et annet problem som vi allerede har vært inne på, er at hjelperne «har på seg de norske brillene». På et krisesenter ble det gitt et eksempel med en bruker som hadde blitt tvangsgiftet. For henne var det ikke den sexen som mannen tvang seg til i ekteskapet som var problemet, for det var forventet. I hennes øyne gjorde han bare det han skulle, og hun følte seg ikke «voldtatt». Det var derimot tvangs-ekteskapet i seg selv og foreldrene som hadde tvunget henne inn i ekteskapet, hun var opprørt over. I møter med det norske hjelpeapparatet hadde hun imidlertid opplevd at de gjorde «voldtektene» i ekteskapet til hovedsaken. Den ansatte som fortalte historien la vekt på hvor viktig det er, ikke å overdramatisere utfra egne følelser og fordommer av typen «dette er fryktelig og livet ditt er ødelagt!». Det er viktig å se den seksuelle volden i en sammenheng og forsøke å se hendelser fra brukerens perspektiv.

Flere av intervjupersonene kritiserte manglende kompetanse både på vold, seksuelle overgrep og minoriteter generelt, både i skolen, helsevesenet og hjelpeapparatet. En av krisesenterrepresentantene reflekterte imidlertid over hvorvidt dette var realistisk og mulig, og argumenterte for behovet for spisskompetanse:

Kanskje ikke alle kan bli like gode på alt. Vi trenger også tjenester med spisskompetanse. Som krisesentre som ikke jobber med annet, men også overgrepsmottak, og spesialiserte sentre og tjenester. Det er ikke gitt at alle, også barnevern, helsestasjoner og andre kan bli like gode på dette.

Enkelte representanter for generelle hjelpetiltak etterlyser kompetanse knyttet til arbeid med minoriteter og hadde forsøkt å få til samarbeid med minoritetsorganisasjoner uten å lykkes. Her er det viktig å påpeke at de fleste av minoritetsorganisasjonene har små ressurser og begrenset kapasitet. Om de i større grad skal bidra med sin kompetanse, er det nødvendig med økte ressurser.

Flere nevner også det de så som mer generelle mangler ved hjelpetilbudet til volds- og overgrepsutsatte, som et krisesenter som har endt opp med å betale for psykologbistand til noen av sine brukere. De begrunner det med at en i offentlige psykiske helsetjenester ikke vil hjelpe før folk er i stabile omstendigheter, mens krisesenteret mener de trenger hjelp der og da. En representant for en hjelpeorganisasjon peker på fastleger som en viktig, men mangelfull tjeneste. De har erfaring med at fastleger ofte har hatt mistanke eller kunnskap om overgrep, men at de ikke har gjort noe utover eventuelt å drive medisinsk behandling. Informantene mener at fastlegene må bli bedre til også å gi rettighetsinformasjon til sine pasienter.

Eksotisering og stereotyper

Representanten for en minoritetsorganisasjon mener hjelpeapparatet har en tendens til å eksotisere erfaringene til brukere med innvandrerbakgrunn. Dermed undervurderer de likhetene i behandlings- og hjelpebehov mellom utsatte i majoritets- og minoritetsbefolkningen. Det er deres inntrykk at mange i hjelpeapparatet ofte tenker at med minoritetskvinner er det spesielt, og at de ikke kan hjelpe dem. Informanten mener at personer i hjelpeapparatet må bli påmint om at man reagerer på samme måte på traumatiske erfaringer, at utsatte med minoritetsbakgrunn trenger samme slags hjelp som andre, og at det er de samme mekanismene etter overgrep som for andre, men man bruker kanskje litt andre ord. Samtidig må man ta høyde for tilleggsproblemer som språk og at mange mangler nettverk. Hjelpeapparatet kan forsterke ideen om at det er noe kulturelt, mens for den utsatte kan det å henvise til kultur være en forsvarsmekanisme for å forsvare for seg selv for at hun holdt ut så lenge. Organisasjonen utfordrer hjelpeapparatet på dette og spør ofte: Hva hadde dere gjort om hun var norsk?

Mange som kommer til dem har vært hos fastlege, psykolog eller et distriktspsykiatrisk senter (DPS), som sender dem til denne minoritetsorganisasjonen, mens organisasjonen tenker at denne personen heller bør komme til et krisesenter. I en slik sak vurderte de ansatte ved DPS at eksmannen utgjorde en reell fare for kvinnen, men mente at de ikke kunne gjøre noe mer for henne. Hun var ute av forholdet, men ville ikke anmelde fordi hun fryktet at anmeldelse ville provosere eksmannen, og hun var redd både for ham og for familien i hjemlandet. Politiet visste ikke hvor han var. Vår informant og hennes kolleger vurderte at

kvinnen var traumatisert og hadde betydelige hjelpe- og beskyttelsesbehov, og trengte profesjonell hjelp. I stedet ble hun altså sendt til den frivillige organisasjonen. Informanten mente at hennes organisasjon gjerne kunne bidra med nettverk og støtte, men traumebehandling og terapi må profesjonelle bidra med.

Stereotypier og fordommer innen hjelpeapparatet og rettsvesenet fremheves oftest som en tilleggsbelastning for utsatte med minoritetsbakgrunn, men kan også ramme personer med majoritetsbakgrunn, slik en bistandsadvokat forklarer. Advokaten mente at minoritetskvinner i større grad blir anerkjent som voldsofre. Der det er barn inne i bildet opplevde hun at det var forskjeller både i kvinnenes og rettens forventninger. De majoritetsnorske kvinnene var redde for ikke å fremstå som flinke og likestilte mødre. Dette kunne bidra til at de var tilbakeholdne med å fortelle om vold og overgrep fra partner. Advokaten opplevde dessuten at etnisk norske kvinner er engstelige for at deres voldserfaringer skal bli bagatellisert og bortforklart som relasjonsproblemer. Hun mente at særlig der det er mest psykisk vold og kanskje litt seksuell vold har majoritetsnorske kvinner en veldig svak rettslig posisjon. De blir stilt spørsmål ved: «Hvorfor blir de, hvorfor klarer de ikke bare å slå opp med mannen og hvorfor finner de seg i det? Og der det er barn får hun beskjed om å skjerpe seg og ikke bry seg: Hun kan da ikke fortsatt være redd for ham etter så lang tid?» Retten viser større forståelse for at kvinner med minoritetsbakgrunn kan være redd for å ha med voldsutøveren å gjøre, ifølge denne informanten.

Talking og betydningen av språk

Flere intervjudeltakere har kommentarer til bruk av tolk. Representanten for et krisesenter fortalte at de selv måtte dekke utgiftene til tolk for sine brukere i forbindelse med psykisk helsehjelp. Selv er de nøye med å alltid bruke tolk og er opptatt av kvaliteten på tolketjenestene. Dette mener de heller ikke er godt nok ivaretatt i andre tjenester, som i barneverntjenesten og hos fastleger. Krisesenteret har nylig sendt brev til fylkesmannen for å få innsyn i fastlegers bruk av tolk og for å sørge for at det blir presisert at en pasients barn ikke må brukes som tolk. Det er ikke lov, men de ansatte på senteret mener at det skjer ofte.

En kjent kompliserende faktor er frykt for sladder i små minoritetsmiljøer som kan gjøre utsatte redde for å snakke. Noen kommer fra land der de ikke kan stole på at taushetsplikt overholdes, og noen har særlig vanskelig for å stole på tolker eller ansatte i hjelpeapparatet med samme landbakgrunn. Kanskje velger de å henvende seg til et hjelpetiltak som ligger lenger vekk fra der de bor, for å sikre seg mot sladder.

Enkelte av intervjupersonene peker også på at en hjelpetilbudene for utsatte for seksuelle overgrep kanskje ikke fungerer like bra for personer med dårlige norskkunnskaper eller veldig liten kjennskap til det norske samfunnet. Dette gjelder for eksempel gruppesamtaler og uformelle aktiviteter som blant annet tilbys av sentrene mot incest og overgrep (NOK/SMISO). Om man ikke har felles språk, og heller ikke felles referanser for meningsfullt samvær med de andre utover at

man har opplevd overgrep, kan det bli vanskelig å delta. Da kan individuelle samtaler fungere bedre. En informant fortalte at det har vært satt et tak for hvor mange timer man kunne få, men ved ett av sentrene vi intervjuet, har man nå gått bort fra slike begrensninger.

Særlig om anmeldelse

Intervjuene med personer i ulike deler av politiet tyder på at seksuelle krenkelser i innvandrerbefolkningen i liten grad blir kjent for de enhetene som jobber med seksuelle overgrep. En av intervjupersonene som jobber med sedelighet (seksuelle overgrep) kan ikke huske saker der den utsatte hadde innvandrerbakgrunn. Vedkommende sier imidlertid at de gjennom etterretning kunne få kjennskap til mulige saker, der de ikke har nok informasjon til at det ble opprettet saker.

Dette lave omfanget av saker om seksuell vold gjelder også til en viss grad i familievoldsarbeidet. Et eksempel er RISK (Risikoanalyse og kriminalitetsforebygging av vold i nære relasjoner) ved Oslo politidistrikt Enhet øst, som arbeider særskilt med familievold. To tredeler av RISKs brukere har innvandrerbakgrunn, og enheten har betydelig fokus på kulturelt mangfold og særlig æresrelatert vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (Bredal, 2019; Oslo politidistrikt, 2018). Seksuell vold inngår i anslagsvis fire til fem prosent av sakene – med forbehold om at det kan registreres ulikt. Der det kun er snakk om seksuell vold, faller sakene inn under sedelighetsavsnittet. Familievoldsenheten ser dermed først og fremst seksuell vold som del av familievold. De er drillet på å spørre også om seksuell vold, men vår informant undrer seg om man spør på riktig måte. Det kan være vanskelig å avdekke den seksuelle volden dersom den utsatte ikke selv opplever at den seksuelle volden er vold.

Inntrykket er altså at seksuell vold i innvandrerbefolkningen i begrenset grad kommer til politiets kjennskap. I denne delen av kapitlet skal vi se på en av de mulige årsakene til dette, nemlig at personer med bakgrunn fra andre land har høyere terskel for å anmelde seksuell vold. Når det gjelder lav forekomst av saker om seksuell vold i politiets registre, skal det imidlertid kort nevnes at dette også kan skyldes feilkoding. Dette var noe en av de intervjuede bistandsadvokatene var opptatt av. Hun mente feilkoding bidrar til underrapportering og usynliggjøring av slik vold. Som ett av flere eksempler nevnte hun en sak der en kvinne med etnisk minoritetsbakgrunn hadde blitt utsatt for to tilfeller av fysisk vold og seksuell trakassering/voldtekter. Politiet kodet det som kroppskrenkelse. Advokaten klaget på dette, men sier at det ikke ville få noen konsekvens, ettersom det ikke finnes noen formell adgang til å klage på feilkoding hos politiet. Advokaten ser dette som problematisk, da koding av saker har betydning for hvordan politiet etterforsker dem. Det er ikke mulig utfra disse eksemplene å fastslå at feilkoding av saker i større grad skjer der den utsatte har innvandrerbakgrunn. Man kan imidlertid tenke seg at språkproblemer vil kunne bidra til at den seksuelle volden ikke fanges opp.

Generelt høy terskel og skepsis til anmeldelse

Anmeldelser, og politiet og rettsvesenets rolle i saker om seksuelle krenkelser, problematiseres av mange av informantene. I det følgende ligger vekten på overgrep mot voksne personer. Når det gjelder barn, er det jo ikke snakk om at den utsatte selv – barnet – anmelder. Det er en egen diskusjon rundt anmeldelse av vold og overgrep mot barn og oppfølging av slike anmeldelser, som vi ikke vil gå inn på her. Vårt inntrykk fra denne og andre studier er imidlertid at det er bred enighet i hjelpeapparatet om at seksuelle overgrep mot barn skal anmeldes. Utfordringen ligger nok mer i avdekking.

Det er en generell erfaring, uavhengig av den utsattes bakgrunn, at personer som er utsatt for seksuelle overgrep kan være skeptiske til å anmelde til politiet. Flere av representantene for hjelpetiltak fremhever at deres brukere som har levd med vold og overgrep ikke primært er opptatt av å anmelde eller av at noen skal dømmes. De vil bare at volden skal ta slutt og fortsette med livet sitt. Dette utsagnet fra et hjelpetiltak er illustrerende:

Det oppleves som svært belastende å anmelde. Anmeldelse er ikke det kritiske, det å komme seg bort/starte på nytt er viktigere: penger, etablere seg, bli trygg.

Lignende synspunkter går igjen i mange av intervjuene. Her en representant for et krisesenter:

Vi har aldri opplevd at noen av dem som kontakter oss som har opplevd vold eller seksuell vold, tenker at politiet er løsningen. De ønsker hjelp, men tenker ikke at politiet er løsningen. De ønsker bare å stoppe volden. Det med å anmelde, domstol, rettssak, fengsel, det ligger fjernt for våre brukere. Politisporet er ikke det de tenker på. Verken vi eller bistandsadvokater som vi bruker ville anbefale anmelde der det ikke foreligger bevis. Det å anmelde seksuell vold som man ikke har bevis for og der det blir ord mot ord, det er kjempevanskelig å anmelde noe som er usynlig.

Dette er i tråd med det Grøvdal (2019) fant i sine analyser av intervjuer med voldsutsatte med majoritetsbakgrunn, som ikke ønsket å anmelde vold i nære relasjoner, og med Hansen, Stefansen og Skilbreis (2020) analyse av voldtektsutsattes begrunnelser for ikke å anmelde.

Anmeldelse av seksuelle overgrep kan være en stor påkjenning og vil ikke nødvendigvis være til hjelp for den det gjelder. En representant for et hjelpetiltak går så langt som å si: «Jeg tror jeg skal ha til gode å se at det har ført til noe godt for noen å anmelde seksuelle overgrep.» Tvert om mener informanten at «anmeldelse og rettssak, selv der det ender med dom, oftest ender bare med gråt, smerte, ventetid, terror og bare fører til mer smerte og lidelse». En krisesenteransatt beskriver det som en form for arroganse, at hjelpere eller andre utenforstående skal sitte på sin høye hest og forvente at ofre anmelder.

Ifølge et av kriesesentrene råder de alltid sine brukere til å ta en samtale med en bistandsadvokat. Bistandsadvokatene kan informere om rettigheter, men er også ærlige om sannsynlig utfall, som at anmeldelse oftest fører til henleggelse. Informanten mener likevel at det kan finnes grunner til å anmelde, for det første det å stå opp for seg selv, og si tydelig fra at dette aksepterer verken den utsatte selv eller det norske samfunnet. For det andre mener informanten at noen av dem som begår overgrep gjør det mot flere – hun kaller dem serieovergripere – og en anmeldelse kan få betydning for om de tas for senere forhold. Men dette ansvaret skal ikke legges på ofrene, mener kriesesenterrepresentanten, da anmeldelse og rettsprosess har store omkostninger for den utsatte:

Disse sakene ender med Kafkaprosesser og kan være ødeleggende for offeret. Det graves opp så mye dritt, som at du var utro mot kjæresten din da du var 17. Mange kvinner får det mye dårligere av å anmelde. Jeg har vært i retten og blir helt sjokkert over hva som kan skje.

At voldsutsatte mødre er i en særlig vanskelig situasjon er kjent fra annen forskning (Bjørnholt og Helseth, 2019b; Bjørnholt, 2020; 2021), og hensynet til fremtiden og ansvar for felles barn med voldsutøver kommer også frem i dette materialet. En bistandsadvokat sier:

Det er et skille mellom dem som har barn og dem som ikke har barn. De som har barn vet at de likevel må samarbeide om barna selv om han blir dømt. Han kommer til få samvær og han kommer til være i deres liv også i fremtiden. De ønsker ikke at barnas far skal i fengsel. Han blir ikke bedre av det, kanskje bare verre. De kan også frykte represalier. Det de ønsker er at han skal få hjelp og at volden skal slutte.

Høyere terskel for noen med innvandrerbakgrunn

Terskelen for å anmelde seksuelle overgrep er altså høy for de fleste utsatte, ifølge våre informanter. Flere av de intervjuede mener likevel at terskelen er enda høyere for noen personer med innvandrerbakgrunn. I tillegg til de ovennevnte forklaringene, finnes det noen spesifikke årsaker til dette.

Flere informanter peker på at mange innvandrere har lav tillit til politiet som følge av erfaringer med politiet fra hjemlandet eller under flukt og migrasjon. Som eksempel nevnes en kvinne fra et afrikansk land som under migrasjonen til Norge hadde blitt tatt inn på en politistasjon i Italia og gruppevoldtatt. Da er det ikke å forvente at hun har tillit til politiet i et annet europeisk land, påpeker denne informanten, som også mener at noen personer med øst-europeisk bakgrunn kan ha lav tillit til politi og rettsvesen.

Andre forteller om negative erfaringer med politiet i tilfeller der den utsatte ønsket å anmelde. En minoritetsrådgiver hadde en sak med en jente fra Øst-Europa som hadde opplevd seksuell trakassering og overgrep på arbeidsplassen (deltidsjobb på en restaurant). Rådgiveren støttet henne i å kontakte politiet for å anmelde. Dette lyktes ikke. Tvert om opplevde rådgiveren som var til stede da jenta ringte

politiet, at den politiansatte ikke vurderte det som alvorlig nok. Jenta ble i stedet anbefalt å ta saken opp med arbeidsmiljøansvarlig enhet på arbeidsplassen. Hun sluttet i jobben på dagen ettersom HR-ansvarlig og gjerningsperson var én og samme person. Etter dette mislykte forsøket på å anmelde fikk jenta oppfølging gjennom skolen, men rådgiveren mener politiet sviktet:

Jeg har hatt flere samtaler med henne i etterkant av hendelsen. Hun har også gått til helsesykepleier på skolen som sørget for en henvisning til psykolog. Jeg mener at det var den anbefalte «hjelpen» [anmeldelse til politiet] som sviktet, og jenten mistet tillit til det norske politiet ettersom hun ikke ble tatt på alvor.

At voldsutsatte har forsøkt å anmelde, men blitt avvist av politiet, fant også Grøvdal (2019) i sin studie av voldsutsatte som ikke har anmeldt, der deltakerne var kvinner og menn med majoritetsnorsk bakgrunn.

En ansatt ved et støttesenter for kriminalitetsutsatte peker på at for å tørre å anmelde en sak, er man avhengig av å ha trygge rammer rundt seg, blant annet fordi konsekvensene kan bli så store. Dette bidrar støttesenteret til, og de setter fornærmede i kontakt med andre hjelpeinstanser ved behov, særlig etter at en sak er avsluttet hos politiet. Ifølge denne informanten opplever mange minoritetskvinner med manglende nettverk eller støtte fra familien å bli stående alene i en slik prosess, og derfor er det særlig viktig at hjelpeapparatet tilbyr støtte og oppfølging.

Sosiale sanksjoner

Det er altså flere forhold som kan forklare at noen personer med bakgrunn fra andre land kvier seg ekstra for å anmelde seksuelle overgrep. Det som imidlertid peker seg ut som et hovedtema blant våre informanter, gjelder de sosiale konsekvensene.

Det å anmelde innebærer at det blir kjent, ikke bare at kvinnen har blitt utsatt for et seksuelt overgrep, men at hun har vært seksuelt aktiv. For noen familier og miljøer, er det siste helt uakseptabelt. En kvinne skal være «ren» før hun gifter seg. Mange peker på at særlig for personer fra familier og miljøer som knytter kollektivets ære til kvinners kyskhets, kan det at saken blir kjent og at detaljer kommer ut i en eventuell rettsprosess, være svært ødeleggende og potensielt farlig for den utsatte og for familien. Det kan skade en kvinnes og hennes families omdømme og føre til sosial utestenging, og det kan føre til trusler og sanksjoner mot den utsatte fordi det anses at hun har bragt skam over familien. En representant for en hjelpetjeneste for minoritetsungdom sier:

Terskelen er svært høy for å melde ifra og oppsøke hjelp generelt. Det bryter æreskodeksen til familien, og en setter seg selv potensielt i fare. Enkelte er redde for for eksempel æresdrap eller utenlandsopphold som konsekvens. De føler at de påfører familien skam, og føler skyld for å sette seg i den situasjonen. Skammens kjente språk er taushet.

For kvinner i slike miljø kan det ødelegge deres muligheter for ekteskap, og informantene vet om unge jenter som har fått operert inn ny «jomfruhinne» for å skjule at de har vært utsatt for overgrep.

En hjelpetjeneste beskriver en sak med en jente som var blitt seksuelt misbrukt:

Denne jenta ville ikke anmelde. Da ville mannen få vite det, og det kunne bli snakk om hevn. Men også fordi familien ville få vite det og kunne utsette henne for sanksjoner. Hun visste at hun ville få skylden, mens han går fri. Det blir mye styr, til ingen nytte.

Offerets sikkerhet er et viktig moment. En krisesenteransatt fortalte at hun hadde blitt stevnet som vitne i en overgrepssak, men senteret vurderte at det kunne bli veldig farlig for den utsatte, dersom hun vitnet. Da ville familien hennes få vite ting om kvinnen som hun ønsket å skjule. Følgelig tok man fra senterets side kontakt med en juridisk ekspert for å undersøke om det fantes unntak fra vitneplikten, som ville gi rom for å unnlate å vitne. Dette er viktig å være bevisst på, i diskusjonen om anmeldelse, mener den krisesenteransatte: «Om man skal ha en rettssak, kan det ikke da komme frem informasjon som kan sette den utsatte i fare? Dette er en risiko som må vurderes i forhold til å ta ting til retten.»

En bistandsadvokat sa at der det er snakk om vold i parforhold, herunder seksuell vold, er spørsmålet om anmelde ofte en pragmatisk vurdering fra klientens side, av hva som skal til for at gjerningsmannen skal bli dømt. Om det er tilstrekkelig bevis på annen grov fysisk vold, ønsker klienten som regel å holde den seksuelle volden utenfor for å unngå ubehag, ærestap og represalier både fra mannen og fra miljøet. Bare der det er nødvendig å ta med den seksuelle volden for at volden samlet sett skal bli sett som alvorlig nok, kan den utsatte vurdere det som nødvendig også å anmelde den seksuelle volden. Dette gjelder særlig der det primært er psykisk vold i kombinasjon med seksuell vold.

Bistandsadvokaten fortalte følgende om en klient som var født i Norge av innvandrerforeldre:

Hun fortalte aldri om den seksuelle volden. Bare om alt det andre, som var veldig grov vold, der hun holdt på å bli drept, men hun holdt den seksuelle volden utenfor. Ville beskytte ham. Hun vurderte å åpne opp om det mellom første og andre rettsinstans, men orket ikke, og tenkte at det ikke var viktig, for han ville bli dømt likevel.

I en annen sak fortalte kvinnen om voldtektene, men det var ikke derfor hun gikk til politiet, det var fordi hun ikke klarte å beskytte barna. En tredje klient fortalte motvillig om de seksuelle overgrepene, selv om hun hadde en sterk frykt for represalier og for å bli drept. «Men hun var også blitt spurt om seksuelle overgrep og svarte ærlig på det. Men det var ikke det viktigste for henne: – Hva er poenget med det liksom?»

I de sakene der det er bare voldtekt eller seksuell vold, så kommer kvinnene til advokaten for dette, men der den seksuelle volden er blandet med annen vold, både fysisk og psykisk, opplever bistandsadvokaten at klientene ikke ser dette som det viktigste. Det er ikke derfor de kommer. Men der det er mindre annen fysisk vold er det større behov for også å fortelle om de seksuelle krenkelsene for at han skal bli dømt.

Jeg var i retten med en annen jente, og jeg ser jo at det er en jobb av dimensjoner, å vitne om noe sånt man har blitt utsatt for. Man skal jo leve etterpå. Det er så mye de ikke har lært. Som jente har jeg ingenting jeg skulle ha sagt, å heve stemmen min og si imot – det gjør jeg ikke, for da får jeg bare straff. Og dette med å sette grenser ... man jo må stå opp for seg selv, som vi sier. I sånne storfamilier som dette er det helt umulig, man har ingen plass, eller man er ingenting, uten de andre. Det å anmelde er et tapsprosjekt for dem.

Anmeldelse som krav for å få beskyttelse

Flere av de som ble intervjuet pekte på at politiet i økende grad stiller krav om anmeldelse som en forutsetning for å få innvilget beskyttelsestiltak fra politiet, noe de er kritiske til. Utsatte kan føle seg presset til å anmelde for å få den beskyttelsen de søker, og dermed risikere at saken blir kjent.

Slik beskriver en representant for et hjelpetiltak som særlig jobber med æresrelatert vold, dilemmaet når det gjelder anmeldelse og beskyttelse:

De aller fleste ønsker ikke å anmelde. Særlig der det er seksuelle overgrep så vil mange at det ikke skal komme ut. Anmeldelse kan komme til å få veldig store konsekvenser i form av ærestap for henne, men også for familien. I forbindelse med trusselvurdering i forbindelse med botilbud ber jeg om samtykke til å dele opplysninger med politiet. Det er da en risiko for at politiet tar ut offentlig påtale.

Hun forklarer at jenta eller kvinnen noen ganger nekter henne å dele informasjon, med den følge at hun ikke kan få nødvendige beskyttelsestiltak fra politiet. Selv mener informanten at politiet ikke bør kreve at det foreligger en anmeldelse for å iverksette besøksforbud. Vår informant mener at dette er særlig viktig når det gjelder utsatte fra miljøer med sterke æresverdier, og særlig når det gjelder seksuelle overgrep: «Det kan få veldig store konsekvenser om informasjon om seksuelle overgrep kommer ut.»

Ut fra intervjuene synes det å være noe ulikt hvordan dette praktiseres fra politidistrikt til politidistrikt. Dette er i tråd med Dullums evaluering av praktiseringen av besøksforbud (straffeprosessloven § 222a) i saker om vold i nære relasjoner (Dullum, 2019). Hovedtrekket er at praksis varierer mellom og innad i politidistriktene, men at det jevnt over ikke kreves anmeldelse for å få besøksforbud. Likevel blir det ofte slik i praksis, «at besøksforbud og anmeldelse er tett knyttet sammen», sier Dullum (s. 51). Hun understreker at krav om anmeldelse

«er i strid med lovgivers forutsetning, som eksplisitt har uttalt at anmeldelse ikke er en forutsetning for illeggelse» (s. 50). Våre informanter oppfatter altså at det i flere tilfeller stilles et slikt krav. Begrunnelsene varierer, ifølge de vi har intervjuet. Det antydes at denne utviklingen kan ha sammenheng med et generelt ønske om å øke antall anmeldelser. Det kan også begrunnes med hensynet til den utsatte, for eksempel at det vil foreligge dokumentasjon som kan brukes i en eventuell senere sak om voldsoffererstatning.

Også informantene fra politiet er opptatt av disse dilemmaene. En av dem er inne på at de politiske styringssignalene kan gå på tvers av hva som er best for den enkelte i den konkrete situasjonen:

Politiet bør bli flinkere til å hjelpe utfra behov, og bør også tørre å avstå fra å anmelde. Men politiske signaler og lovgivning går i motsatt retning: Strengere lover. Og Riksadvokaten og Stortinget etterlyser klarere og tydeligere retningslinjer. Det innskrenker skjønnet.

En krisesenteransatt fremhever at økende vekt på anmeldelse kan fungere negativt for brukerne:

Praksisen med offentlig påtale skremmer kvinner hjem. De siste årene har offentlig påtale økt. Det er også flere anmeldelser fra voldsutsatte selv, men det er kanskje ikke helt frivillig. Samtidig har antallet som får beskyttelsestiltak gått ned. Det har altså blitt flere anmeldelser og færre støttetiltak.

Tidligere hadde dette krisesenteret et utvidet samarbeid med politiet. Nå er det nye folk og krisesenteret opplever at det er dårligere fenomenforståelse hos politiet. Dette inntrykket deles imidlertid ikke av alle. Et annet krisesenter sier at de samarbeider godt med politiet og sier også at det er veldig lite offentlig påtale.

Informantenes innspill til forbedringer og tiltak

I intervjuene kom det frem innspill til hva som bør gjøres for at overgrepsofsatte personer med etnisk minoritetsbakgrunn i større grad vil søke hjelp. Informantene ga også eksempler på tiltak og tilnærminger som fungerer godt. I dette kapitlet skal vi kort se på noen hovedtrekk i og eksempler fra disse innspillene.

Kunnskap, kommunikasjon og tillitsbygging

Som nevnt, peker mange på at kunnskapsmangel, tabuer og myter kan bidra til at noen ikke søker hjelp. Et viktig anliggende blir da hvordan man best når frem til ulike deler av målgruppa med informasjon og kunnskap om et tema det er vanskelig å snakke om. Hvordan øke kunnskapen og bidra til holdningsendring? Hvordan sikre at alle som bor i Norge kjenner sine rettigheter og får den hjelpen de trenger og har krav på? Dette handler blant annet om kommunikasjon og tillitsbygging overfor ulike målgrupper på ulike arenaer.

Seksualundervisning i skolen er et tema flere er opptatt av. I likhet med funn i andre studier, er mange misfornøyd med den undervisningen som gis i dag, både generelt og spesifikt når det gjelder mangfoldsperspektiv. En minoritetsrådgiver sier blant annet:

Jeg tror at dette (overgrep) bør undervises og snakkes høyt om i skolen i mye større grad enn nå. Ulike instanser som jobber på dette feltet kan med fordel inviteres inn i skolen og ha dialog med elever.

Blant annet vektlegges viktigheten av å prate om vold og overgrep, rettigheter og grensesetting, slik denne minoritetsrådgiveren formulerer det:

Det trengs mer informasjon om rettigheter. Seksualundervisningen på skolen handler om menstruasjon og prevensjon, ikke om grensesetting. Det bør endres, og jeg håper det vil bedres med mer livsmestring inn i skolen.

Mange peker på at informasjonsarbeid og tillitsbygging går hånd i hånd. Ved å gi god, tilpasset informasjon om seksualitet og kropp, øker man ikke bare kunnskapsnivået hos folk flest, men man legger til rette for at utsatte seinere vil ta kontakt. Et eksempel som trekkes frem, er seksualundervisningen i Osloskolen for 9. klassinger i regi av organisasjonen Sex og samfunn.¹¹ Gjennom dette tilbudet etablerer organisasjonen et tillitsforhold til ungdom, inkludert minoritetsungdom, og mottar mange henvendelser angående seksuelle overgrep uavhengig etnisitet.

Når det gjelder kommunikasjonsform, har noen gode erfaringer med kurs og foredrag, der man tar opp sensitive eller provoserende temaer uten at deltakerne trenger å eksponere seg selv. En representant for et hjelpetilbud for minoriteter forteller at de i flere år har hatt kurs om seksuelle overgrep for kvinner med innvandrerbakgrunn. En minoritetsrådgiver i skolen forteller om en vellykket «sofasamtale» om vold mot kvinner i samarbeid med andre instanser. Dette er en metodikk der elevene får tilgang til informasjon, refleksjoner og diskusjon – mellom de som sitter i sofaen – uten selv å måtte delta i samtalen.

Andre trekker frem mer generelle tiltak, blant annet overfor foreldregenerasjonen. Her nevnes foreldreveiledningsprogram, foreldremøter der både minoritets- og majoritetsnorske foreldre deltar, og samarbeid med trossamfunn. Representanter fra et minoritetsrettet hjelpetilbud mener bruken av informasjonsmøter for minoriteter kan åpne opp for å sette ord på ting og bidra til en normalisering av tematikken:

Forebyggende informasjon er nøkkelen. Det er viktig å sørge for at informasjonen har satt seg, og det kan derfor være lurt å ha ressursgrupper

¹¹ [Lenke til sexogsamfunn.no](http://sexogsamfunn.no)

som er med på å forklare begrepene. I denne sammenheng kan man bruke eksisterende nettverksgrupper, menigheter, barnehage, skole og alle andre arenaer hvor det er aktuelt å gi/få informasjon.

Kommunikasjonsform er som vi allerede har sett, noe flere er opptatt av. Skal man snakke om seksualitet eller overgrep på en indirekte eller direkte måte? Skal man gå rundt grøten eller konfrontere og utfordre? Hva betyr det å kommunisere på en respektfull måte? Hvem er best stilt til å formidle sensitiv og tabuisert informasjon?

En informant trekker frem viktigheten av at foreldre selv lærer barn om grensetting og legger til rette for at barna føler seg trygge til å fortelle om slike hendelser. Samtidig er dette ekstra utfordrende hvis foreldrene har konservative eller restriktive oppfatninger om barns seksualitet. Hvordan kan man forebygge overgrep ved å snakke med barn om seksualitet og grenser, når man ikke vil at barna skal tenke på sex?

Barn er nysgjerrige. Hvis det skjer, kan de tenke at de var med på det. Hvis foreldrene snakker mer om det, vet barna mer om hva som er riktig og galt. Men det er jo sånn at barn på 12+ – du skal jo egentlig ikke ha sex med noen. Hvordan skal man da... Så gjør man noe som man ikke er med på og som mamma og pappa ikke vil at man skal gjøre – hvordan skal man da kunne fortelle om det?

Et generelt poeng er at språk, ordbruk og kommunikasjonsstil bør tilpasses målgruppa. Flere minoritetsrådgivere jobber for eksempel med grupper kun for gutter, som beskrevet i dette sitatet :

Jeg har for eksempel hatt guttegrupper sammen med helsesøster hvor vi har diskutert jenter, grenser, hva er frivillig, hva ville du tillatt at kompisen gjorde med søstera di, og så videre med guttene. Det kom frem at guttene hadde et veldig dobbelt syn på hva de selv kunne gjøre med jenter og hva en kompis kunne gjøre med søstera deres, for eksempel. Det viser at de tenker at jenter flest ikke trenger samme respekt som for eksempel deres egen søster. Akkurat dette burde tas opp mye mer med gutter som lever i flere kulturer med ulike standarder på hva som er greit når det gjelder sex. Jeg tipper at de har utviklet lite sensitivitet for hva som er et nei.

Når det gjelder kommunikasjonen med personer som har vært utsatt og som søker hjelp for dette eller noe annet, er det flere som understreker betydningen av tillit. De fleste synes det er vanskelig å dele slike erfaringer, og som vi har sett kan det sitte ekstra langt inn for noen. Da er det avgjørende å ta tiden til hjelp, fremhever mange av våre informanter.

Informasjon er også viktig for å gjøre hjelpetilbudene kjent i hele befolkningen. Vi har ikke undersøkt systematisk hvorvidt og hvordan de ulike instansene tilpasser budskapet sitt til ulike målgrupper. Statistikken fra krisesentrene og sentrene mot incest og seksuelle overgrep viser at disse tjenestene i økende grad har informasjon på flere språk på sine nettsider (se kapittel 2). I vår egen undersøkelse

fikk vi opplyst fra de telefon- og nettbaserte hjelpe- og informasjonstiltakene som har sendt skriftlig informasjon, at de har oversatt en del av sitt informasjonsmateriale til ulike språk, for lettere å nå ut til minoritetsbefolkningen. Dette inkluderer oversettelse av nettside, artikler, omtaler av hjelpetilbud, og informasjonfilmer. Et eksempel er den offentlige nettportalen dinutvei.no¹² som per september 2021 har informasjon på 13 språk i tillegg til norsk (arabisk, engelsk, farsi, fransk, kurdisk, polsk, russisk, somali, spansk, thai, tyrkisk, urdu).¹³

Kompetanseheving i hjelpeapparatet og politiet

Et annet gjennomgående tema var behovet for økt kompetanse i tjenestene, både når det gjelder seksuelle overgrep generelt og overgrep i et mangfoldsperspektiv spesielt. Omtrent alle etterspør økt kompetanse om seksuelle krenkelser og særegne utfordringer for minoriteter for å kunne tilby bedre hjelp. En representant fra politiet nevner at mer kompetanse om seksuelle overgrep og æreskultur og hvordan man snakker med foreldre er nødvendig; «Man må kjenne til og forstå dette. Det er ikke lett for den enkelte å bare ta opp dette: mye høyere terskel og må tas opp på riktig måte». Dette er også særlig viktig i det voldsforebyggende arbeidet overfor ungdom, som påpekes av en minoritetsrådgiver i et skriftlig svar. Hun mener at forebyggingsarbeidet ikke har tilstrekkelig mangfoldsperspektiv:

[Kampanjer og informasjonsmateriell] belyser ikke alle aspekter ved seksuelle krenkelser blant minoritetsungdommer; det er også mangel på kultur og mangfoldskompetanse til en viss grad. Kulturelle mønstre, for eksempel når det gjelder kjønnsroller, og rettslig status i Norge – om en har varig eller midlertidig opphol – har også mye å si, og det tas lite stilling til. (...) Jeg mener at hjelpeapparatets kompetanse og tilbudet må nyanseres og sensitiveres for alle mulige aspekter av seksuelle krenkelser blant minoritetsungdommer i en norsk kontekst.

En representant fra et minoritetsrettet hjelpetilbud forteller om ambivalens når det gjelder samarbeid med andre minoritetsorganisasjoner. Mens minoriteter på den ene siden kan gi tilgang til miljøer og fjerne språkbarrierer, kan det også skape frykt blant andre minoriteter som ønsker å bruke tilbudet. Representanten forteller at de forsøker å rekruttere fra utsiden, og at de unngår lederskikkelser i minoritetsmiljøet. I møtet med andre minoritetsorganisasjoner forteller representanten å ha opplevd at enkelte ønsker å forhandle på deres verdier som organisasjon, og at dette er i strid med deres grunnlag som en fremoverlent og kompromissløs aktør på feltet.

¹² [Dinutvei.no](http://dinutvei.no) er en «nasjonal veiviser til hjelpetilbud, informasjon og kunnskap om vold i nære relasjoner, voldtekt og andre seksuelle overgrep».

¹³ [Lenke til dinutvei.no](http://dinutvei.no)

Oppsummering

Intervjuundersøkelsen avdekket at de fleste av de instansene som er spurt, hadde kontakt med og kjennskap til seksuell vold i innvandrer miljø. Det gjelder både tjenester og organisasjoner som jobber særlig med minoriteter og tjenester og organisasjoner som jobber med vold og overgrep både mot majoritets- og minoritetsbefolkningen. Men seksuell vold i innvandrer miljø har liten synlighet og prioritet i politiets arbeid både med familievold og sedelighet.

Overgrepene, og sammenhengen de begås i, betydningen av dem og konsekvensene for den utsatte, kan være ulike, avhengig av den utsattes bakgrunn. Vi har sett at mange advarer mot å generalisere om en så diffus og heterogen gruppe som «innvandrere». Det er betydelig variasjon mellom ulike innvandrergrupper og individuelle forskjeller innen grupper. Samtidig peker flere på det de ser som særlige former for utsatthet, spesielt knyttet til kulturelle forestillinger om ære og kvinners seksuelle «renhet». Blant annet kan voldtekt skje som del av et tvangsekteskap der kvinnen må gjennomføre samleie mot sin vilje, og slik får voldtekten en ekstra tvangsdimensjon. Ære og tap av ære kan brukes som trussel som ledd i seksuell utnyttelse. Utøveren kan bruke det mot jenta at hun ikke er jomfru på grunn av overgrepene og true med å gjøre det kjent.

I materialet tematiseres flere barrierer for å søke hjelp. Vi har sortert dem i to hovedgrupper. Den første gjelder barrierer knyttet til den sosiale og kulturelle konteksten den utsatte lever i, inkludert familie og nettverk. Dels forteller informantene om konservative kjønns- og seksualnormer, som forbud mot sex før ekteskapet, forbud mot ikke-heterofil sex og tabuisering av temaer knyttet til kropp og seksualitet mer generelt. Dels er flere spesielt opptatt av det som ofte kalles æreskultur, og betydningen av særlig kvinners seksuelle ærbarhet for familiens og slektas sosiale omdømme. Manglende språk for seksualitet, lite kunnskap om kropp og seksualitet og manglende erfaring med det annet kjønn på grunn av streng overvåkning og kontroll med jenter kan bidra til økt sårbarhet for utnyttelse. De samme faktorene er sentrale forklaringer på hvorfor det er vanskelig å søke hjelp. Videre trekker mange frem manglende kunnskap om det norske samfunnet, hjelpetilbud og egne rettigheter.

Den andre typen barrierer gjelder offentlige tjenester, hjelpeapparatet og samfunnet i stort. Her er informantene opptatt av manglende kompetanse og faglig usikkerhet som bidrar til passivitet, tendenser til eksotisering, samt mangelfull tolking og tilpasning av hjelpen mer generelt. «Taushetskultur» når det gjelder både overgrep og seksualitet i deler av innvandrerbefolkningen er noe som mange peker på, men flere peker også på «taushetskultur» i det norske samfunnet – når det gjelder overgrep, men også seksualitet generelt.

Når det gjelder barriere for anmeldelse, er det en generell erfaring, uavhengig av den utsattes bakgrunn, at personer som er utsatt for seksuelle overgrep kan være skeptiske til å anmelde til politiet. Informantene peker på at det kan ha store omkostninger for offeret uten at det nødvendigvis er til hjelp. Flere av de intervjuede mener likevel at terskelen er enda høyere for noen personer med

innvandrerbakgrunn, blant annet fordi tilliten til politiet er særlig lav som følge av erfaringer fra hjemlandet eller under flukt. Det som imidlertid framheves som et særlig stort hinder for å anmelde, gjelder sosiale sanksjoner i familier og miljøer med sterke patriarkalske og kollektivistiske verdier. Hvis en kvinne anmelder et overgrep blir det kjent at hun har vært seksuelt aktiv. I familier og miljøer med strenge æresnormer knyttet til kvinners kyskhet, vil dette skade familiens omdømme og føre til sosial utestenging. Kvinnen kan møte trusler og alvorlige sanksjoner det anses at hun har bragt skam over familien.

4 Avsluttende diskusjon

I dette siste kapitlet skal vi dels oppsummere noen sentrale funn om barrierer for å søke hjelp, dels dele noen refleksjoner rundt forståelsen av likhet og forskjell. Helt til slutt presenterer vi anbefalingene våre.

Barrierer for å søke hjelp

I en kvalitativ studie har Østby og Stefansen (2017) intervjuet majoritetsnorske kvinner som har vært utsatt for seksuelle overgrep om hvorfor de ikke søkte hjelp. De identifiserer fem barrierer som hadde motvirket eller forhindret hjelpsøking blant deltakerne i studien:

- Forhold ved overgrepet: Overgrepet samsvarte ikke med de utsattes forestillinger om seksuelle overgrep og voldtekt, særlig fordi de kjente overgriper, og fordi det ikke ble brukt vold.
- Forhold ved den utsatte: De tok på seg ansvar for det som hadde skjedd og skammet seg over ikke å ha opptrådt slik de så for seg at et offer skulle opptre.
- Forhold ved hjelpeapparatet. De utsatte manglet kunnskaper om tjenester og mulighetene for hjelp, eller hadde ikke tillit til hjelpetilbudene.
- Forhold ved deres private nettverk. De ble enten nektet å søke hjelp, fikk ikke hjelp til å forstå hendelsen som et overgrep, eller fikk ikke støtte til å søke hjelp.
- Forhold ved overgriper. De var redde for overgriper og fryktet eventuelle nye overgrep.

Denne inndelingen kan være nyttig for å oppsummere noen funn i vår studie. Dels vil barrierene være de samme for personer med innvandrerbakgrunn, dels vil det være spesifikke forhold for noen personer eller grupper. I det følgende er det de siste vi forsøker å få frem, gjennom noen eksempler. Oversikten er altså ikke ment som en uttømmende analyse.

Forhold ved overgrepet. Den utsatte oppfatter ikke alltid det som har skjedd som et overgrep. Det kan være kvinner som er oppdratt til å tenke på sex i ekteskapet som en plikt for kvinner, og som kommer fra land der voldtekt i ekteskapet ikke finnes i rettslig forstand. Og det kan være barn og unge som ikke har kunnskap om kropp og seksualitet, og som har fått en sosialisering som vektlegger relasjoner til andre og fellesskapet, mens individualitet og kroppslige grenser nedtones.

Forhold ved overgrepet kan også inkludere grovheten i krenkelsene eller konteksten (som prostitusjon, flukt, tortur), som gjør at den utsatte ikke tror at hjelperen eller andre vil tåle å høre om det.

Forhold ved den utsatte. Den utsatte kan fordømme seg selv for å ha hatt ulovlig sex og dermed utsette seg for overgrep, men kan også være redd for sanksjoner fra familie og nettverk. Dette gjelder særlig kvinner og lhbtq-personer. Internaliserte normer om at en kvinne som er seksuelt aktiv før ekteskapet, er en dårlig kvinne, kan prege jenter og kvinners opplevelse av skyld og ansvar. De kan føle ansvar for overgrepet, men også for å ivareta familiens ære ved ikke å fortelle noen om hva som har skjedd.

Forhold ved den utsattes forhold til hjelpeapparatet. Den utsatte har ikke kunnskap om hvilke hjelpetilbud som finnes eller har ikke tillit til dem, blant annet som følge av dårlige erfaringer fra opprinnelseslandet eller under migrasjon, eller fra kontakt med offentlige instanser i Norge. Sistnevnte kan omfatte manglende bruk av tolk, eller at overgriper – forelder, partner, svigerfamilie – har blitt brukt som tolk. Manglende tillit til at hjelper eller tolk overholder taushetsplikten kan skyldes at taushetsplikt er ukjent fra opprinnelseslandet, eller at det er kjent at noen tolker eller helpere ikke har overholdt denne plikten. Frykt for ryktespredning i den utsattes sosiale nettverk er en viktig faktor, særlig for utsatte fra familier med imperative normer om å bevare familiens ære.

Forhold ved hjelpeapparatet. Hjelperer har ikke kunnskap til å ta imot den utsatte på en måte som oppmuntrer til å fortelle og søke hjelp. Det kan også være at hjelperen ikke tør å spørre eller hjelpe fordi hun er faglig usikker. Hjelperer kan altså både undervurdere og overvurdere forskjelligheten mellom brukere med innvandrerbakgrunn og brukere uten slik bakgrunn. I noen tilfeller sender ordinære tjenester brukere med innvandrerbakgrunn til minoritetsorganisasjoner i stedet for å gjøre jobben sin.

Forhold ved den utsattes private nettverk. Å være utsatt for seksuelle krenkelser betyr at man har vært seksuelt aktiv, frivillig eller ufrivillig. I familier med konservative og patriarkalske kjønns- og seksualitetsnormer vil den utsatte risikere fordømmelse for å ha hatt ulovlig sex. Hun kan også få skylden for overgrepene. I familier med sterke æresnormer vil hun også få skylden for å ha skadet familiens ære. I slike miljø risikerer den utsatte alvorlige sanksjoner i form av psykisk og fysisk vold, og i enkelte tilfeller også seksuelle overgrep. I tilfeller av incest, kan familien komme til å benekte overgrepene, ta overgriper parti eller i hvert fall forhindre at det blir kjent utad.

Forhold ved overgriper. Den utsatte kan være redd for at overgriper eller overgriperne skal hevne seg, blant annet ved å gjøre alvor av truslene om å dele bilder. I familier med sterke æresverdier, og der overgriper(ne) er del av familien eller familiens sosiale nettverk, kan vedkommende være en dobbel trussel – som overgriper som hevner seg og som utøver av kollektivets sanksjoner.

Østby og Stefansen drøfter ikke barrierer for anmeldelse. I vår studie kommer det fram at barrierene mot å anmelde overgrep er mange, både i majoritets- og minoritetsgrupper. Vi går nærmere inn på noen spesifikke barrierer i punktet *En kvalitativ forskjell* under.

Likhet og forskjell

Vårt oppdrag tar utgangspunkt i forestillingen om en høyere terskel og om forskjeller mellom majoritet og minoritet. Dette innebærer at vi har spurt om variasjon og hva som eventuelt er spesifikt for overgrepsutsatte med innvandrerbakgrunn. Spørsmålene våre har altså lagt opp til at informantene tenker i termer av kontrast og sammenligning. Som vi var inne på i starten av kapittel 3, varierer det hvorvidt og hvordan de ulike deltakerne vektlegger og fremstiller forskjell. Vi synes det er interessant at vi ser et visst mønster i dette.

Vi har intervjuet medarbeidere i hjelpetjenester som har hele befolkningen som målgruppe, og i tjenester spesielt rettet mot minoritetsbefolkningen eller bestemte grupper. For enkelhets skyld kaller vi dem her for generelle og særskilte tjenester.

Som nevnt i kapittel 3, ser vi en tendens til at informantene som jobber med æresrelatert vold, fremstiller det spesifikke ved minoritetsnorske overgrepsutsatt som en kontrast, eller motsetning, til majoritetsnorske overgrepsutsatte. Vi har allerede vært inne på, at omtalen av manglende støtte fra familien og nettverk noen ganger kan gi inntrykk av at majoritetsnorske overgrepsutsatte alltid får støtte fra familien og nettverk. Et annet eksempel er når det er snakk om utsatte som ikke våger å fortelle, eller som ikke har språk for det de har vært utsatt for. Når dette omtales som en forskjell mellom minoritet og majoritet, kan det indirekte gi inntrykk av at det ikke er et problem for utsatte med majoritetsbakgrunn. Vi har imidlertid mye kunnskap om hvor vanskelig det er for overgrepsutsatte å definere hva de har vært utsatt for, og å fortelle om det til hjelpere eller sine nærmeste. Som vi har vist i kapittel 2, er denne kunnskapen for det aller meste basert på erfaringene til majoritetsnorske personer.

De generelle tjenestene legger på sin side i stor grad vekt på likhet. Når de snakker om forskjeller, er det gjerne som gradsforskjeller: Overgrep er vanskelig å snakke om for alle utsatte, men for noen med minoritetsbakgrunn er det *særlig* vanskelig. Slike kvantitative forskjeller er absolutt relevante, men vi vil argumentere for at det også er noen kvalitative forskjeller. At terskelen ikke bare er høyere, men at den er annerledes, eller høy på en annen måte. Dette kommer vi straks tilbake til.

Først vil vi kort nevne at disse måtene å snakke om likhet og forskjell på, åpner for noen spørsmål om kompetanse: På den ene side, vil vi spørre om de aktørene som særlig jobber med æresrelatert vold og «negativ sosial kontroll» har tilstrekkelig kompetanse og erfaring med seksuelle overgrep og vold. Altså, om de har det nødvendige sammenligningsgrunnlaget når de uttaler seg om forskjell og likhet. Tilsvarende vil vi spørre om de som jobber i de generelle tjenestene, har

tilstrekkelig erfaring med eller kunnskap og bevissthet om mangfoldet i brukergruppen deres. Dette har ikke vært et undersøkelsestema i vår undersøkelse, men bør følges i videre forskning.

En kvalitativ forskjell

I forskningslitteraturen og i datainnsamlingen blant hjelpere og politifolk har vi fått gode forklaringer på hvorfor terskelen for å anmelde er høy, både i majoritetsbefolkningen og i ulike deler av innvandrerbefolkningen. Forklaringene er dels de samme, dels ulike. Mange av informantene i denne studien er også selv skeptiske til anmeldelse fordi de har sett hvor vanskelig det kan være for de utsatte, både under og etter straffesaken. Rettsprosessen er belastende, de må forklare seg om igjen flere ganger, og forholde seg til overgriper enten direkte eller indirekte. Deres troverdighet blir trukket i tvil, og særlig forsvarsadvokaten, men også retten, kan antyde eller direkte tillegge dem ansvar for det som skjedde, typisk ved at de kledde seg utfordrende, var beruset eller på andre måter gjorde seg sårbar for overgrep. Slike holdninger kan dessuten komme frem i mediedekningen og i kvinnens nærmiljø, også fra familie og venner i noen tilfeller; både i minoritets- og majoritetsmiljøer.

For dem som ikke får støtte fra sine nærmeste vil en rettsprosess være spesielt belastende. Dette gjelder ikke minst kvinner og menn som lever i familier og sosiale miljøer med konservative, patriarkalske og heteronormative kjønns- og seksualnormer. Her vil det være stor risiko for at den utsatte ansvarliggjøres for overgrepet og påføres skyld og skam. De kan møte fordømmelse for å ha vært seksuelt aktive, noe som er et brudd på normen om at seksualitet hører ekteskapet til. Da er det vanskeligere å dele erfaringene og å få omsorg og støtte.

Utsatte fra patriarkalske miljøer der familiens kollektive ære er et kulturelt imperativ, og der æren er sterkt knyttet til kvinners seksuelle ærbarhet, skiller seg ut. Her vil en anmeldelse og en eventuell rettssak kunne få enda mer alvorlige, men også *andre slags* konsekvenser.

Det å være utsatt for overgrep betyr at du har vært seksuelt aktiv. Dermed har du gjort noe strengt ulovlig og noe som ikke bare bringer skam over deg, men også din familie og slekt. Det betyr at du blir sett på som en dårlig jente, en hore – og en dårlig rollemodell for andre jenter i sammen miljø. Din far er faren til en hore; en mann som ikke har kontroll på sine kvinner; en æreløs mann.

I denne sosiale konteksten er det ikke bare vanskelig, men farlig å fortelle om overgrepet. Den utsatte risikerer alvorlige sanksjoner. Og disse sanksjonene kommer ikke primært fra overgriperen, men fra hennes nærmeste og fra det sosiale miljøet hun hører til. De kan bestå i fysisk og psykisk vold, frihetsberøvelse og tvang, men også hets og sosial utstøtelse. Og de sosiale sanksjonene rammer ikke bare henne, men også familien og slekten hennes. De kan bli utstøtt, latterliggjort, ikke regnet med. Dette er et sentralt aspekt ved familiens sanksjoner mot den utsatte – at man skal redde kollektivets omdømme ved å straffe den som har satt omdømmet i fare.

Anbefalinger

Som en del av oppdraget ble vi bedt om å komme med anbefalinger til hva som bør gjøres for at flere kan søke og få hjelp etter seksuelle krenkelser, og flere kan anmelde overgrep. Basert på datamaterialet vårt og litteraturen vi har gjennomgått, deler vi her noen refleksjoner rundt hva som er viktig for å sikre et godt, relevant og likeverdig hjelpetilbud og apparat for anmeldelse.

Kompetanse i hjelpetjenestene

Som mange av våre informanter understreker (se kapittel 4), er det stadig behov for kompetanseheving i ulike tjenester, både om seksuelle overgrep generelt og om særskilte forhold knyttet til overgrep mot personer med annen landbakgrunn enn norsk.

Vi vil ikke gå i detaljer på den enkelte tjeneste eller spesifikke tiltak, som er godt dekket i flere handlingsplaner og andre sammenhenger. Vi ønsker imidlertid å peke på det potensiale som ligger i kunnskapsutveksling og samarbeid mellom ulike kunnskaps- og praksisfelt. Vi tenker da særlig på de som jobber med seksuelle overgrep og incest på den ene side, og de som jobber med æresrelatert vold, tvangsekteskap og «negativ sosial kontroll» på den andre. I sistnevnte felt har man ikke hatt mye oppmerksomhet på seksuelle overgrep spesielt, men temaet inngår i arbeidet. I overgrepfeltet har det tradisjonelt vært lite fokus på etniske minoriteter og kulturelt mangfold. Et viktig bidrag til å styrke kompetansen i hjelpetjenestene er derfor å knytte sammen de to kunnskaps-, policy- og praksisfeltene. Så er det å anbefale at denne kunnskapsutviklingen kommer skoler, velferdstjenester og politi til gode, gjennom ulike eksisterende og nye kompetansehevingstiltak.

Informasjon og kommunikasjon

Det er stort behov for informasjon som kan være med på å svekke tabuiseringen, både av seksualitet og seksuelle overgrep, i ulike minoritetsgrupper. En hovedutfordring er å kommunisere på en respektfull måte, at seksuelle overgrep fins i alle deler av befolkningen, og hvilke konsekvenser det har for barn og voksne som blir utsatt. Her vil det være avgjørende å finne kommunikasjonsformer som er tilpasset målgruppene.

Vi vil advare mot å ta motstand og bluferdighet i målgruppa for gitt. Slike forestillinger må ikke bli en sovepute. Det er viktig å prøve ut ulike måter å nå frem på, og å samarbeide med de det gjelder. Hva skal til for å kunne snakke om sex og overgrep med ulike målgrupper; hvilke begreper skal man bruke? Kanskje kan man arrangere kurs, der deltakerne kun skal lytte. Det kan også være en fordel å snakke om seksuelle krenkelser som del av et bredere voldsbilde. Kvinner kan inviteres som mødre, slik at de bedre kan forstå barnas situasjon? Kan fokus være på rettigheter, slik at temaet blir mindre direkte? Et annet spørsmål gjelder når det er hensiktsmessig å blande kvinner med ulike bakgrunn og språk, og når er det bedre å ikke gjøre det.

De siste årene har det blitt etablerte flere offentlige plattformer og kanaler for informasjon om vold og overgrep, og om hjelp til utsatte og utøvere. Det er helt avgjørende at denne informasjonen er tilpasset mangfoldet i befolkningen, slik at den «treffer» alle som ønsker og søker slik informasjon.

Det er svært positivt at nettportalen **dinutvei.no** har oversatt informasjon om de ulike hjelpetjenestene til mange språk. Filmene har også undertekster på andre språk. Aktørene i filmene, både reporterne og de som intervjues, er imidlertid med få unntak hvite i huden og snakker flytende norsk.

Vi vil anbefale at **dinutvei.no** videreutvikler seg som likeverdig tjeneste ved å lage filmer der aktørene reflekterer mangfoldet i befolkningen. I den grad det lages temafilmer, bør innholdet være tilpasset ulike grupper. For eksempel kan det lages en film om betydningen av tolk og taushetsplikt, som vektlegger at familie-medlemmer ikke brukes som tolk der det er mistanke om overgrep, eller en film som tematiserer jomfruhinneutpressing som del av bildedeling og seksuell utpressing.

Det er viktig at **dinutvei.no** gjøres kjent i flest mulig kanaler, også i første-linjetjenester og i minoritetsorganisasjoner. Her bør man konsultere minoritets-organisasjoner og ressurspersoner, ikke minst ungdoms- og kvinneorganisasjoner, for å få råd. **Dinutvei** bør også oppfordre ulike hjelpetjenester, som overgrepsmottak, støttesentre etc, om å lenke til den flerspråklige informasjonen og de tekstede filmene om den aktuelle tjenesten.

Ung.no er en helt sentral kanal for informasjon til unge. Nettstedet har vært gode på mangfoldstilpasning, og bør brukes aktivt av andre offentlige instanser som ønsker å nå ungdom.

Nettsiden **Zanzu – min kropp i ord og bilder** er laget av Helsedirektoratet for ungdom og unge voksne med begrensede norskerferdigheter, og for de som skal snakke med unge. Teksten er på enkel norsk og den er oversatt til arabisk, engelsk, farsi, polsk, somalisk og tigrinja. Dette synes som et nyttig tiltak for å styrke informasjon og kommunikasjon rundt seksuell helse, herunder overgrep og vold, på flere språk.¹⁴ Siden bør gjøres kjent blant relevante tjenester og kan antakelig brukes av flere enn den oppgitte målgruppen.

Mangfoldstilpasning av hjelpetilbudene til utsatte

I denne studien har vi ikke gjort en evaluering av hjelpetilbudene, men vil likevel komme med noen innspill.

Vi har sett at innvandrerbefolkningen er overrepresentert på krisesentrene og underrepresentert på støttesentrene mot incest og seksuelle overgrep. Dette

¹⁴ [Lenke til zanzu.no/](https://www.zanzu.no/)

innebærer at krisesentrene har bredere erfaring med brukere med minoritetsbakgrunn. Samtidig har støttesentrene utarbeidet en egen veileder om det som der omtales som flerkulturelle brukere. Veilederen er forankret i sentrenes faglige plattform og har som formål «å støtte sentrenes arbeid for personer med innvandrerbakgrunn og andre flerkulturelle brukere, inkludert den samiske urbefolkningen og nasjonale minoriteter».¹⁵ Vi har ikke studert veilederen i detalj, men inntrykket er at den omfatter mange viktige temaer på en nyansert og faglig fundert måte. Blant annet merker vi oss at den tar opp både betydningen av kulturelle normer og rasisme/diskriminering, når det tales om mangfold og spesifikke forhold i brukernes behov. Kort sagt tror vi både krisesentrene og støttesentrene har noe å hente på et samarbeid om å utvikle tilnærminger og metodikk som kan sikre et likeverdig og mangfoldstilpasset tilbud til volds- og overgrepssatte, herunder å utveksle erfaringer med brukere med ulik landbakgrunn og oppholdsstatus.

I henhold til tiltak 32 i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2021–2024 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021) skal Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) utvikle anbefalinger til sentrene mot incest og seksuelle overgrep som skal «bidra til tydeligere faglige råd/retningslinjer for kvalitet og innhold i tilbudet, og et mer likeverdig tilbud». Her er det viktig å ta med anbefalinger som kan styrke mangfoldstilpasningen generelt, og tilpasningen til utsatte med innvandrerbakgrunn spesielt. Det bør være et mål at disse gruppene ikke skal være underrepresentert blant sentrenes brukere.

Talking

Det er gledelig at den nye tolkeloven¹⁶ er på plass og at den følges opp med et tiltak i Handlingsplan mot vold i nære relasjoner 2021–2024 (Justis- og beredskapsdepartementet, 2021):

Det skal (...) gjennomføres en informasjonskampanje om samtaler med tolking med minoritetsspråklige i særlig sårbare situasjoner, og om hvorfor man må bruke kvalifisert tolk i samtaler om vold i nære relasjoner. Informasjonskampanjen kan også rette seg mot minoritetsspråklige for å bygge tillit til kvalifiserte tolkers kompetanse, inkludert habilitet og taushetsplikt. Kampanjen skal også belyse forbudet mot å bruke barn som tolk. (tiltak 36)

Seksuelle overgrep bør få egen oppmerksomhet i denne kampanjen. Det er viktig at fagpersoner og organisasjoner med spisskompetanse på målgruppene deltar i utarbeidningen av kampanjen. Kampanjen bør også advare mot å bruke voksne

¹⁵ [Lenke til noknorge.no/](https://noknorge.no/)

¹⁶ [Lenke til lovdata.no](https://lovdata.no/)

pårørende som tolk der det er mistanke om vold, selv om lovens forbud er begrenset til barn.

Det bør vurderes å utarbeide kurs for tolker som ønsker å spesialisere seg på tolking på sensitive temaer som seksuelle overgrep og vold. Slike kurs kan med fordel utvikles i samarbeid mellom tolkeutdanninger og krisesentre/sentre mot incest og seksuelle overgrep, samt fagmiljøer med spisskompetanse på brukere med innvandrerbakgrunn.

Videre forskning

Som nevnt, anser vi denne studien som et pilotprosjekt. Den bør følges opp av forskning som går i dybden på de utsattes erfaringer, herunder erfaringer fra møter med hjelpetjenestene og med politi, anmeldelse og rettsprosesser. Både kvinner, menn og personer med andre kjønnsidentiteter bør inkluderes. Med et så sensitivt tema vil det være krevende å rekruttere deltakere, noe forskningens tidsmessige og økonomiske rammer må ta høyde for. Videre bør det legges opp til komparativ forskning med deltakere med ulik landbakgrunn, både fra majoritets- og minoritetsbefolkningen. Først da er det mulig å si noe sikkert om forskjeller og likheter i erfaringer, behov, konsekvenser etc.

Det er behov for mer kunnskap om seksuelle overgrep i grupper preget av sterke æresnormer knyttet til kollektivets kontroll av kvinners seksuelle ærbarhet. Incest og polyviktisering i en storfamiliesammenheng er blant de temaene som vi trenger å vite mer om.

Et annet kunnskapshull gjelder kunnskap om utsatte med bakgrunn fra andre land enn de som er målgruppen for tiltak og tjenester knyttet til temaene æresrelatert vold, tvangsekteskap og negativ sosial kontroll. Vi vet for eksempel svært lite om personer med bakgrunn fra øst- og sentraleuropeiske land, og fra Baltikum.

Beboere på asylmottak og irregulære innvandrere er andre grupper det trengs mer kunnskap om, men som også er krevende å forske på.

Det trengs kunnskap – statistikk og forskning – om overgrepsmottakenes tilbud i et mangfoldsperspektiv, herunder i hvilken grad de når ut til utsatte med minoritetsbakgrunn, og hvorvidt tilbudet er tilstrekkelig tilpasset en mangfoldig befolkning.

Summary

The background for this study is an assumption that people with an immigrant background are less likely to seek help or report sexual abuse than people without such a background. The purpose was to gain knowledge about whether this assumption is correct, what in that case may be the causes and consequences of this and what can possibly be done so that more people get the help they need.

Data and method

The study had a qualitative design in two parts:

- A review of relevant existing Norwegian research on sexual abuse and propensity to seek help and / or report to the police. In addition, some Nordic and international research is reviewed.
- A qualitative interview study among relevant services in the public and civil sector that have direct contact with the target group. A total of 22 telephone interviews were conducted with key informants in the support services, NGOs and the police. In addition, a total of 17 written responses were obtained from selected minority advisors in upper secondary schools, support centers against sexual abuse and incest, as well as relevant online and telephone-based counseling services.

The literature study

The literature study revealed that there is little research in Norway, and internationally, which specifically deals with sexual abuse and ethnic diversity. Based on current research, the picture of both vulnerability and help-seeking among people with an immigrant background is complex. It is not possible to conclude unequivocally whether people with an immigrant background differ from the majority population in terms of vulnerability, help-seeking, or reporting. Regarding forms of abuse and their consequences, several researchers point out that honor norms in certain communities can provide a basis for special forms of abuse and make it particularly difficult to seek help and report.

The interview study

Most of the agencies interviewed had some form of contact with and knowledge of sexual violence in immigrant communities. This applies to both services and organizations that work especially with minorities, and services and organizations that work with violence and abuse against both the majority and minority populations. However, the interviews with representatives of various parts of the police indicate that sexual violence in immigrant communities is less visible in the police's work with domestic violence or sexual abuse.

Many of the interviewees share the assumption that is the starting point for the project; that people with an immigrant background report to a lesser extent and have a higher threshold for seeking help in connection with sexual abuse. However, the picture is not unambiguous. The shelters have a significant over-representation of users with an immigrant background, and sexual violence is part of the violence for a fifth of those who visit shelters. Interviewees from two sexual assault reception centers state that about half of those who seek abuse clinics report to the police, and the representatives of the centers did not have the impression that this proportion was lower for people with an immigrant background. The support centers against incest and sexual abuse report that they, albeit to a varying degree, have users with an immigrant background. On the other hand, they state that their general impression is that the threshold for seeking help for sexual violence is higher. Both minority organizations and relevant public services, such as minority advisors in schools, also encounter cases involving sexual violence.

Forms of abuse

We find that many of the interviewees warn against generalizing about such a diffuse and heterogeneous group as «immigrants». There is considerable variation between different immigrant groups and individual differences within groups. At the same time, several of the interviewees point to what they see as special forms of abuse, especially related to cultural notions of honor and women's sexual «purity». Among other things, rape can take place as part of a forced marriage where the woman must have sexual intercourse against her will, and thus the rape acquires an extra dimension of force. Honor and loss of honor can be used as a threat as part of sexual exploitation. The perpetrator can use it against the girl that she is not a virgin because of the abuse and threaten to make it known.

Barriers to help-seeking

The study identifies several barriers to seeking help. We have sorted them into two main groups. The first group concerns barriers related to the social and cultural context in which the victim lives, including family and networks. Here, the informants talk about conservative gender and sexual norms, such as a ban on sex before marriage, a ban on non-heterosexual sex and taboos on topics related to the body and sexuality more generally. Many are particularly concerned with what is often called a culture of honor, and the importance of women's sexual honor for the social reputation of the family and relatives. Lack of language for sexuality, lack of knowledge about the body and sexuality and lack of experience with the opposite sex due to strict monitoring and control of girls can contribute to increased susceptibility to exploitation. The same factors are key explanations for why it is difficult to seek help. Furthermore, many point out the lack of knowledge about Norwegian society, the help services and of their own rights.

The second group of barrier concerns public services and society at large. Here, the informants are concerned with a lack of competence and professional uncertainty that contributes to passivity, tendencies towards exoticization, as well as

inadequate interpretation and adaptation of services to a diverse population more generally. While some refer to a «culture of silence» when it comes to both abuse and sexuality in parts of the immigrant population, others also point to a «culture of silence» in Norwegian society – when it comes to abuse, but also about sexuality in general.

Barriers to reporting

Regarding the barrier to reporting, it is a general experience, regardless of the victim's background, that people who have been sexually abused may be skeptical about reporting to the police. The interviewees point out that it may have great costs for the victim while the gains are uncertain. Several of the interviewees still believe that the threshold is even higher for some people with an immigrant background, partly because trust in the police is particularly low due to experiences from their home country or during flight. However, social sanctions are highlighted as a particularly major obstacle to reporting in families and communities with strong patriarchal and collectivist values. If a woman reports an abuse, it becomes known that she has been sexually active. In families and groups with strict norms of honor associated with women's chastity, this will damage the family's reputation and lead to social exclusion. The woman may face threats and severe sanctions for having brought shame on her family and kin.

Recommendations

Based on the research findings the report presents some recommendations related to increased competency, information and communication, diversity adaptation of support services, interpretation, and further research.

Litteratur

- Abrahamsen, S. & Mossige, S. (2007). Risiko for å bli utsatt for seksuelle overgrep. I S. Mossige & K. Stefansen (red.), *Vold og overgrep mot barn og unge. En selvrapporteringsstudie blant avgangselever i videregående skole*. NOVA-rapport 20. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Alsaker, K., Moen, B., Baste, V. & Morken, T. (2018). Seksuell tvang i ekteskap eller samboerforhold henger sammen med annen type partnervold. *Sykepleien Forskning*, 13, e70230.
- Berggrav, S. (2015). «Hvis du ikke spør, klarer jeg ikke fortelle»: *Utfordringer ved avdekking av seksuelle overgrep mot barn i minoritetsfamilier*. Oslo: Redd Barna.
- Bjørnholt, M. (2019). Theorising sexual violence in intimate relations in Scandinavia. A literature review. I Heinskou, M. B., Skilbrei, M. L., & Stefansen, K. *Rape in the Nordic countries: Continuity and change*. s. 18–32. Routledge.
- Bjørnholt, M. & Helseth, H. (2019a). «Jeg ville jo si nei» – seksuell vold i parforhold. I K. Skjørten, E. Bakketeig, M. Bjørnholt & S. Mossige (red.), *Vold i nære relasjoner. Forståelser, konsekvenser og tiltak* (s. 86–104). Oslo: Universitetsforlaget.
https://www.idunn.no/file/pdf/67138308/vold_i_naere_relasjoner.pdf
- Bjørnholt, M. & Helseth, H. (2019b). *Vold i parforhold – kjønn, likestilling og makt*. Rapport 2/2019. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Bliksvær, T., Skogøy, B. E., Sloan, L., Bakar, N., Johnson, R., & Kosuta, M. (2019). *Kommunenes krisesentertilbud – En kunnskapsoversikt*. Rapport 13/2019. Bodø: Nordlandsforskning.
- Bredal, A. (2011). *Mellom makt og avmakt. Om unge menn, tvangsekteskap, vold og kontroll*. Rapport. Institutt for samfunnsforskning.
- Bredal, A. (2019) *Sikkerhet og støtte i familievoldssaker. Følgeevalueringen av Prosjekt November*. NOVA-rapport 2019: 8
- Bredal, A. (2020). Minoritetsnorske og majoritetsnorske kvinners erfaring med partner-vold. *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 47–66). I Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. (Red.). *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 9–30). Cappelen Damm Akademisk.
<https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/99>
- Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. (2020). Mangfoldsperspektiver i forskning på vold i nære relasjoner. I Bredal, A., Eggebø, H. & Eriksen, A. (Red.). *Vold i nære relasjoner i et mangfoldig Norge* (s. 9–30). Cappelen Damm Akademisk.
<https://press.nordicopenaccess.no/index.php/noasp/catalog/book/99>
- Bredal, A. & Melby, E. R. (2018). *Sårbarhet og styrke. Barnevernets møte med minoritetsjenter utsatt for vold og sterk kontroll*. NOVA Rapport 9/18
- Bredal, A. & Vislie, C. (2017). Familierettede tjenester i et flerkulturelt samfunn. Erfaringer fra familievernet og andre hjelpeinstanser. NOVA Rapport 5/2017
- Brännvall, M. (2016). *Frigörelse med förhinder – Om polisanmälan när kvinnor tar sig ur mäns våld i nära relationer* (Doktorgradsavhandling). Malmö: Malmö högskola.

- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2021). Krisesentertilbudet i norske kommuner. Om beboerne. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/krisesentertilbudet_i_norske_kommuner/om_beboerne/#heading82952
- Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) (2021). Statistikk fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep. https://bufdir.no/Statistikk_og_analyse/Vold_og_overgrep_tall_og_statistikk/sentrene_mot_incest_og_overgrep_i_Norge
- Burman, E., Smailes, S.L. & Chantler, K. (2004). 'Culture' as Barrier to Service Provision and Delivery: Domestic Violence Services for Minoritised Women, *Critical Social Policy*, 24 (3): 332–57.
- Christianson, M., Teiler, Å. & Eriksson, C. (2021). "A woman's honor tumbles down on all of us in the family, but a man's honor is only his": young women's experiences of patriarchal chastity norms, *International Journal of Qualitative Studies on Health and Well-being*, 16:1, 1862480, DOI: 10.1080/17482631.2020.1862480
- Coulter, R. W., Mair, C., Miller, E., Blossnich, J. R., Matthews, D. D., & McCauley, H. L. (2017). Prevalence of past-year sexual assault victimization among undergraduate students: Exploring differences by and intersections of gender identity, sexual identity, and race/ethnicity. *Prevention Science*, 18(6), 726–736.
- Danneskiold-Samsøe, S., Mørck, Y. & Sørensen, B.W. (2011). «Familien betyr alt» – vold mot kvinner i etniske minoritetsfamilier. København: Frydenlund.
- Dullum, J.V. (2019). Besøksforbud som beskyttelsestiltak. I Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M. & Mossige, S. (Red.). *Vold i nære relasjoner: Forståelser, konsekvenser og tiltak*. s. 233–250. Oslo: Universitetsforlaget.
- Eggebø, H., Stubberud, E. & Karlstrøm, H. (2019). *Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge*. Rapport 9/18. Bodø: Nordlandsforskning.
- Eldén, Å. (2003). *Heder på liv och död: våldsamma berättelser om rykten, oskuld och heder*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Uppsala.
- Engnes, K. (2008). *Å bygge reir i et minefelt. Hvordan opplever og erfarer den gravide seg selv og sitt sosiale nettverk når hun utsettes for vold av partner?* (Mastergradsavhandling). Drammen: Høgskolen i Buskerud.
- Frøyland, L.R., Solstad, G.M., Andersen, P.L., Tveito, S.B, Folstad, & Skilbrei, M.L. (2021). *Seksuelle overgrep mot barn og unge via digitale medier. En kunnskapsoppsummering*. NOVA Rapport nr. 3/21. Oslo: Velferdsforskningsinstituttet NOVA, Oslomet.
- Gill, A.K. & Harrison, K. (2016). Police Responses to Intimate Partner Sexual Violence in South Asian Communities, *Policing*, 10 (4): 466–455.
- Gill, A.K., & Harrison, K. (2019). 'I am talking about it because I want to stop it': child sexual abuse and sexual violence against women in British South Asian communities. *The British Journal of Criminology*, 59(3), 511–529.
- Gilligan, P. & Akhtar, S. (2006). Cultural Barriers to the Disclosure of Child Sexual Abuse in Asian Communities: Listening to What Women Say, *British Journal of Social Work*, 36 (8): 1361–1377.
- Grøvdal, Y. (2019). «Ikke verdt å gå til politiet med». *Om vold i parforhold som ikke er anmeldt*. Rapport 5/2019. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.

- Hafstad, G. S., & Augusti, E. M. (2019). Ungdoms erfaringer med vold og overgrep i oppveksten. *En nasjonal undersøkelse av norsk ungdom i alderen*, NKVTS rapport 12/2019.
- Hansen, M., Stefansen, K. & Skilbrei, M-L. (2020). Non-reporting of sexual violence as action: acts, selves, futures in the making. *Nordic Journal of Criminology*. 2020, 1–16, DOI: <https://doi.org/10.1080/2578983X.2020.1867401>
- Heinskou, M. B., Skilbrei, M. L., & Stefansen, K. (Eds.). (2019). *Rape in the Nordic countries: Continuity and change*. Routledge. <https://www.routledge.com/Rape-in-the-Nordic-Countries-Continuity-and-Change/Heinskou-Skilbrei-Stefansen/p/book/9781138606517#sup>
- Holthe, M. E. G., Hauge, M. I., & Myhre, M. C. (2016). *Seksuelle overgrep mot barn og unge med innvandrerbakgrunn: En undersøkelse av forekomst og erfaring i hjelpeinstansene*. Rapport 1/2016. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Jokila, H., & Niemi, J. (2019). Rape law and coercive circumstances. I Heinskou, M. B., Skilbrei, M. L., & Stefansen, K. *Rape in the Nordic countries: Continuity and change*. s. 120–137. Routledge. <https://www.routledge.com/Rape-in-the-Nordic-Countries-Continuity-and-Change/Heinskou-Skilbrei-Stefansen/p/book/9781138606517#sup>
- Khan, S., Hirsch, J.S, AWamboldt, A & Mellins, C.A. (2018). “I Didn’t Want To Be ‘That Girl’”: The Social Risks of Labeling, Telling, and Reporting Sexual Assault.” *Sociological Science* 5: 432–460.
- Kofoed, J., & Ringrose, J. (2012). “Travelling and sticky affects: Exploring teens and sexualized cyberbullying through a Butlerian-Deleuzian-Guattarian lens.” *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 33(1), 5–20.
- Kotanen, R.. (2019). "From the Protection of Marriage to the Defence of Equality –The Finnish Debate Over the Sexual Autonomy of Wives." S. 83–100.
- Kragh, L. 2010. Kampen om anerkendelse, spillet om ære. Doktorafhandling ved Institut for Psykologi. København: Københavns Universitet.
- Lidén, H., & Bredal, A. (2017). *Fra særtiltak til ordinær innsats: Følgeevaluering av handlingsplanen mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og alvorlige begrensninger av unges frihet*. Rapport. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Liebmann, L. L. (2014). *Et spørsmål om ære? Intertekstuelle læsninger af fortællinger om æresrelateret vold*. PhD-avhandling Københavns universitet.
- Liversage, A., & Petersen, J. (2020). *Etniske minoritetskvinder og skilsmisse–med fokus på muslimske praksisser*. København: VIVE – Viden til Velfærd, Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd. <https://www.vive.dk/media/pure/14657/3736328>
- Love, G., Giakoumidaki, C., Herrera Sanchez, E., Lukera, M.F., and Cartei, V. (2017). Improving access to sexual violence support for marginalised individuals: findings from the lesbian, gay, bisexual and transgender and black and minority ethnic communities, *Critical and Radical Social Work*, 5 (2): 163–79.
- Mossige, S., & Stefansen, K. (2016). *Vold og overgrep mot barn og unge. Omfang og utviklingstrekk 2007–2015*. Rapport 5/2016 Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA.

- Mossige, S., & Huang, L. (2019) Ungdoms utsatthet for flere typer alvorlige hendelser. I Skjørten, K., Bakketeig, E., Bjørnholt, M., & Mossige, S. (Red.), (2019). *Vold i nære relasjoner*. Forståelser, konsekvenser og tiltak (s. 105–123). Oslo: Universitetsforlaget. https://www.idunn.no/file/pdf/67138308/vold_i_naere_relasjoner.pdf
- Nordic Journal of Criminology* (2021). Sexual Violence in a Nordic Context. 22(1) (Temanummer). <https://www.tandfonline.com/toc/scrj21/22/1?nav=tocList>
- Oldrup, H. H., Christoffersen, M. N., Kristiansen, I. L., & Østergaard, S. V. (2016). *Vold og seksuelle overgrep mod børn og unge i Danmark 2016*. SFI-Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.
- Oslo politidistrikt (2018). Hvordan jobbe smart med vold i nære relasjoner? Prosjekt November 2016–2018. Sluttrapport skrevet av Hanne Finanger med team, 01.11.2018
- Pedersen, B. (2005) Etnisitet og seksualiserede overgrep, *Nordisk Psykologi*, 57: 4, 323–344, DOI: 10.1080/00291463.2005.10637378
- Politiet, Kripos (2020). *Voldtektssituasjonen i Norge 2019*. <https://www.politiet.no/globalassets/04-aktuelt-tall-og-fakta/voldtekt-og-seksuallovbrudd/voldtektssituasjonen-i-norge-2019.pdf>
- Saur, R., & Grøvdal, Y. (2019). *Beskyttelse og verdighet: Handlemåter hos kvinner som ikke kontaktet hjelpeapparatet mens de levde med vold fra mannlig partner*. Rapport 6/2019. Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Sfrintzeris, Y. (2018). Sexpress på asylmottak: Unge menn føler seg utnyttet av norske kvinner. *Verdens gang*, 22. september. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/karK8B/sexpress-paa-asylmottak-unge-menn-foeler-seg-utnyttet-av-norske-kvinner>
- Skjørten, K. (1988). *Når makt blir vold: en analyse av seksualisert vold i parforhold*. Universitetet i Oslo, Institutt for kriminologi og strafferett.
- Skogøy, E. 2008. *Arbeid med voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn*. Veileder, NKVTS. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- Smette, I., Stefansen, K., & Dullum, J. (2017). *Sentrene mot incest og seksuelle overgrep. En evaluering av sentrenes arbeid og rammevilkår*. Rapport 16/2017. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring NOVA.
- Stefansen, K., Smette, I. & Bossy D. (2014). «Angrep på kjønnsfriheten: Unge jenters erfaringer med uønsket beføling». *Tidsskrift for kjønnsforskning*. 38(1):3–19;
- Stefansen, K. & Skilbrei, M-L. (2014). «Må ansvar være et nullsumspill?» NRK Ytring, 20. mai 2014 https://www.nrk.no/ytring/ma-ansvar-vaere-et-nullsumspill_-1.11727590
- Sylwander, K. R. & Gottzén, L. (2020). “Whore! Affect, sexualized aggression and resistance in young social media users’ interaction”. *Sexualities*, 23(5–6), 971–986.
- Sørensen, B.W., 2013. Voldens kontinuum og kvinders voldserfaringer. *Sosiologi i dag*, 43(4), 69–93.
- Thiara, R.K. & Gill, A.K. (eds.) (2010). *Violence Against Women in South Asian Communities: Issues for Policy and Practice*, Jessica Kingsley Publishers, London.
- Thiara, R.K. & Roy, S. (2020). *Reclaiming Voice: Minoritised Women and Sexual Violence Key Findings*. Warwick & London: University of Warwick & Imkaan.
- Thiara, R.K., Roy, S. & Ng, P. (2015). *Between the Lines: Service Responses to Black and Minority Ethnic (BME) Women and Girls Experiencing Sexual Violence*. Imkaan and University of Warwick, London.

Thoresen, S. & Hjemdal, O.K. (2014). *Vold og voldtekt i Norge. En nasjonal forekomststudie av vold i et livsløpsperspektiv*. Rapport 1/2014. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress NKVTS.

Vatnar, S.K.B. & Bjørkly, S. (2010). An Interactional Perspective on the Relationship of Immigration to Intimate Partner Violence in a Representative Sample of Help-Seeking Women. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(10), 1815–1835.
<https://doi.org/10.1177/0886260509354511>

Østby, L. & Stefansen, K. (2017). Nettverkets betydning etter seksuelle overgrep. *Tidsskrift for psykisk helsearbeid*. 13(3):201–220.

Øverli, I.T., Bergman, S. & Finstad, A.-K. (2017). «Om du tør å spørre, tør folk å svare» *Hjelpeapparatets og politiets erfaringer med vold i nære relasjoner i samiske samfunn*. Rapport 2/2017. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress, NKVTS.